

Sustav osiguranja depozita u Republici Hrvatskoj

Štefan, Mislav

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:539924>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Katedra za trgovačko pravo i pravo društava

Mislav Štefan

**SUSTAV OSIGURANJA DEPOZITA U REPUBLICI
HRVATSKOJ**

Diplomski rad

mentor:

prof. dr. sc. Hrvoje Markovinović

Zagreb, travanj 2024.

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Mislav Štefan, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Mislav Štefan, v.r.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJESNI PREGLED	2
3. ODREĐENJE POJMOVA I PODJELA	3
3.1. ODREĐENJE POJMOVA	3
3.2. PODJELA.....	5
3.2.1. <i>Neposredni objekt zaštite sustava</i>	5
3.2.2. <i>Vremenski period prikupljanja sredstava za obeštećenje deponenata</i>	5
3.2.3. <i>Način određivanja premije osiguranja</i>	6
3.2.4. <i>Snose li deponenti dio rizika u slučaju nastupa osiguranog slučaja</i>	6
3.2.5. <i>Obveznost članstva u sustavu</i>	7
3.2.6. <i>Postojanje prava na pravnu zaštitu</i>	7
3.2.7. <i>Položaj sustava na tržištu</i>	7
3.2.8. <i>Utjecaj države na formiranje i djelovanje sustava</i>	8
4. HRVATSKA AGENCIJA ZA OSIGURANJE DEPOZITA	8
4.1. OPĆENITO O AGENCIJI.....	8
4.2. UNUTARNJE USTROJSTVO AGENCIJE.....	9
4.2.1. <i>Nadzorni odbor</i>	9
4.2.2. <i>Direktor</i>	10
4.3. POSLOVANJE AGENCIJE.....	11
4.4. SURADNJA NA RAZINI EUROPSKE UNIJE.....	12
4.4.1. <i>Postupak obeštećenja u slučajevima s međunarodnim elementom</i>	12
4.4.2. <i>Prijenos sredstava u slučaju promjene članstva u sustavu osiguranja depozita</i>	13
4.4.3. <i>Pozajmljivanje sredstava između sustava osiguranja depozita</i>	14
5. SUSTAV OSIGURANJA DEPOZITA	16
5.1. DIREKTIVA 2014/49/EU I DALJNI RAZVOJ SUSTAVA.....	16
5.2. ČLANSTVO U SUSTAVU OSIGURANJA DEPOZITA	18
5.3. FINANCIRANJE SUSTAVA OSIGURANJA DEPOZITA.....	20
5.3.1. <i>Ciljana razina sredstava</i>	21
5.3.2. <i>Redovite i izvanredne premije</i>	22
5.3.3. <i>Korištenje sredstava Fonda osiguranja depozita</i>	23
5.4. OSIGURANI I ISKLJUČENI DEPOZITI.....	25
5.4.1. <i>Deponenti</i>	25
5.4.2. <i>Depoziti</i>	25
5.5. POSTUPAK OBEŠTEĆENJA.....	29
6. SUSTAV OSIGURANJA DEPOZITA U BROJKAMA	32
7. ZAKLJUČAK	33
LITERATURA	34

POPIS KRATICA

DGSD – Direktiva 2014/49/EU

EBA – Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo

EFDI – Europski forum osiguravatelja depozita

EGP – Europski gospodarski prostor

ESB – Europska središnja banka

EU – Europska unija

EZ – Europska zajednica

FDIC – Savezna agencija za osiguranje depozita

HANFA – Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga

HAOD – Hrvatska agencija za osiguranje depozita

HNB – Hrvatska narodna banka

IADI – Međunarodno udruženje osiguravatelja depozita

PVS – privremeni visoki saldo

RH – Republika Hrvatska

VFS – Vijeće za financijsku stabilnost

ZDAB – Zakon o državnoj agenciji za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka

ZFPPN – Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi

ZOKI – Zakon o kreditnim institucijama

ZOO – Zakon o obveznim odnosima

ZOPL – Zakon o prisilnoj likvidaciji kreditnih institucija

ZSOD – Zakon o sustavu osiguranja depozita

ZUP – Zakon o općem upravnom postupku

ZUS – Zakon o upravnim sporovima

1. UVOD

U ovom diplomskom radu obradit ću sustav osiguranja depozita kako je implementiran u Republici Hrvatskoj, s osvrtom na povijesni aspekt, teorijsku klasifikaciju različitih sustava osiguranja depozita, uređenje na razini Europske unije te važnost sustava osiguranja depozita za stabilnost cjelokupnog financijskog sustava. Od njegovih začetaka u Sjedinjenim Američkim Državama u doba Velike depresije do danas sustav osiguranja depozita postao je jednim od najvažnijih elemenata stabilnosti financijskog sustava s višestrukim zadaćama. Prvenstvena zadaća sustava osiguranja depozita jest onemogućiti da se kolaps jedne kreditne institucije¹ prelije na financijski sustav u cjelini te da se na taj način održi stabilnost financijskog sustava. Podredna je zadaća sustava osiguranja depozita očuvati povjerenje javnosti u uredno funkcioniranje financijskog sustava. Upravo tim redosljedom postavljeni su ciljevi sustava osiguranja depozita što je iz perspektive javnosti donekle neočekivano, ali u nastavku će biti detaljno objašnjeno zašto je tome tako. Navedeni ciljevi izričito su proklamirani i pozitivnim zakonskim normama te čine temelj i objašnjavaju smisao cjelokupnog sustava.

Sustav osiguranja depozita zadnjih desetljeća harmoniziran je europskim pravnim izvorima što je od velike važnosti za taj pravni institut u domaćem zakonodavstvu s obzirom da je Republika Hrvatska punopravna članica Europske unije, a odnedavno i Eurozone. Domaće zakonodavstvo više puta je izmijenjeno kako bi se uskladilo s europskim pravnim okvirom, a o tim izmjenama i o institucionalnom okviru koji je bilo potrebno urediti također će biti riječi u nastavku rada. Danas je hrvatsko zakonodavstvo u potpunosti usklađeno s europskim pravnim normama te će sukladno tome biti izložena rješenja koja predstavljaju trenutačno važeće pozitivnopravno uređenje. S obzirom da se kod sustava osiguranja depozita, a kako i sam naziv kaže, u konačnici radi o zakonom propisanom obveznom sustavu osiguranja osvrnut ću se i na taj aspekt i uputiti na opće građanskopravno uređenje pravnog instituta osiguranja. S druge pak strane, sustav osiguranja depozita oslanja se i na norme upravnog prava o čemu također treba voditi računa.

Zaključno, na temelju empirijskih podataka dobivenih od nadležnih institucija i na stvarnim primjerima pokazat ću koliko je sustav osiguranja depozita važan za svakoga tko se u ulozi deponenta nađe u poslovnom odnosu s kreditnim institucijama te stoga ima pravo na zaštitu koju mu taj sustav pruža, a prema trenutačno važećem uređenju to više nisu samo građani kao nekada.

¹ Kreditna institucija sa sjedištem u RH temeljem čl. 5. st. 1. Zakona o kreditnim institucijama (NN 159/13, 19/15, 102/15, 15/18, 70/19, 47/20, 146/20, 151/22) (dalje: ZOKI) može poslovati kao banka, štedna banka ili stambena štedionica.

2. POVIJESNI PREGLED

Prvi povijesni primjer uređenog sustava osiguranja depozita nalazimo u Sjedinjenim Američkim Državama. 1933. godine donesen je *Glass-Steagall Banking Act* (dalje: *Banking Act*) kojim je osnovana Savezna agencija za osiguranje depozita (engl. *Federal Deposit Insurance Corporation*) (dalje: FDIC) i to kao odgovor predsjednika Roosevelta na tadašnje događaje u američkom financijskom sustavu koje danas poznajemo kao razdoblje Velike depresije². U tom razdoblju godišnje je prosječno s radom prestajalo oko 600 banaka, a vrhunac tog trenda dosegnut je 1933. godine kada je s radom prestalo gotovo 4000 banaka. Radi se o jedinstvenom povijesnom događaju tijekom kojeg je u jednoj godini propala trećina tadašnjih američkih banaka, a zbog narušenog povjerenja deponenata koji su pod utjecajem kolektivne panike od banaka masovno zahtijevali isplate svojih depozita (engl. *bank run*). 6. ožujka 1933. stupio je na snagu „bankovni praznik“³ kojim su na 10 dana bile zatvorene sve banke i deponentima onemogućeno podizanje depozita kako bi se spriječio daljnji domino-efekt urušavanja cjelokupnog bankarskog sustava. U procesu donošenja novog zakonodavnog okvira – *New Deal*⁴, čiji je cilj bio oporavak američkog gospodarstva od najteže financijske krize u povijesti, predsjednik Roosevelt dao je izjavu koja dobro sažima poantu sustava osiguranja depozita: „U konačnici, postoji element u ponovnoj organizaciji našega financijskog sustava važniji od valute, važniji od zlata, a to je povjerenje naših ljudi.“⁵ Stupanjem na snagu *Banking Acta* i osnivanjem FDIC-a postavljeni su temelji sustavu osiguranja depozita.

U ostatku svijeta sustavi osiguranja depozita počinju se razvijati znatno kasnije tako da je primjerice 1980. godine svega 20 država imalo razvijenu neku vrstu tog sustava⁶, da bi u narednim desetljećima taj broj višestruko narastao, a posebice nakon financijske krize 2007. kada su vlade država diljem svijeta bile prisiljene na značajne intervencije u svoje financijske sustave. Prema podacima Međunarodnog udruženja osiguravatelja depozita (engl. *International Association of Deposit Insurers*) (dalje: IADI) danas 147 država ima organizirane sustave osiguranja depozita.⁷ Početak razvoja sustava osiguranja depozita u Europi također se veže za

² Velika depresija ili Velika gospodarska kriza je naziv za povijesno razdoblje od 1929. do 1933. godine, a smatra se najvećim poremećajem u svjetskom gospodarstvu u povijesti (Hrvatska enciklopedija. Velika industrijska kriza, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/velika-industrijska-kriza-1929-33-/> (22.2.2024.))

³ Bank Holiday of 1933, <https://www.federalreservehistory.org/essays/bank-holiday-of-1933> (22.2.2024.)

⁴ New Deal, United States history, <https://www.britannica.com/event/New-Deal> (22.2.2024.)

⁵ Maté, Martina. Osiguranje depozita i utjecaj na financijski sustav. *Oeconomica Jadertina*, 8 (2018.), 2, str. 51.

⁶ Demirguc-Kunt, Asli; Kane, Edward; Laeven, Luc. Determinants of deposit-insurance adoption and design. Policy Research Working Paper Series from The World Bank, 3849 (2006.), str. 31-34.

⁷ Deposit Insurance Systems Worldwide, IADI, <https://www.iadi.org/en/about-iadi/deposit-insurance-systems/dis-worldwide/> (22.2.2024.)

razdoblje 80-ih godina prošlog stoljeća, no sve do sredine 90-ih godina radilo se o pojedinačnim nacionalnim sustavima pojedinih država.

Prijelomni trenutak razvoja u Europi predstavlja donošenje Direktive 94/19/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 30. svibnja 1994. o sustavima osiguranja depozita (dalje: Direktiva 94/19/EZ) kojom se uvodi obveza država članica Europske zajednice (dalje: EZ) da ustanove sustave osiguranja depozita poštujući propisane minimalne zajedničke kriterije. Od tog trenutka možemo reći da postoji zajednički europski normativni okvir sustava osiguranja depozita. Republika Hrvatska (dalje: RH), iako tada nije bila članica EZ, u gotovo istom trenutku kada je donesena Direktiva 94/19/EZ, donosi 25. svibnja 1994. Zakon o državnoj agenciji za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (NN 44/94) (dalje: ZDAB) kojim se u RH ustanovljava sustav osiguranja depozita. Zakonodavstvo RH od tada je više puta značajno izmijenjeno, posebno u razdoblju koje je prethodilo pristupanju Europskoj uniji (dalje: EU), ali i nakon toga, s obzirom da je zakonodavstvo trebalo prilagoditi novoj Direktivi 2014/49/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o sustavima osiguranja depozita (dalje: DGSD ili Direktiva). Ta Direktiva donesena je nakon globalne financijske krize 2007. godine i trenutno predstavlja važeći izvor prava za sve države članice EU te će o njezinim odredbama više biti rečeno u nastavku. Domaće zakonodavstvo je donošenjem 2020. godine Zakona o sustavu osiguranja depozita (NN 146/20) (dalje: ZSOD) za sada završilo svoj put usklađivanja s europskim pravnim okvirom (uz manje izmjene ZSOD-a 2022. godine). Upravo će izlaganje sustava kako je uređen ZSOD-om biti predmet ovog rada.

3. ODREĐENJE POJMOVA I PODJELA

3.1. ODREĐENJE POJMOVA

Sustav osiguranja depozita (engl. *Deposit Guarantee Scheme*) je sustav koji deponentima u slučaju nastupa osiguranog slučaja osigurava zaštitu od gubitka njihovih depozita, čuva povjerenje deponentata u financijski sustav i doprinosi njegovoj stabilnosti.⁸ Kao što vidimo iz definicije, sustav osiguranja depozita je zapravo oblik zakonom propisanog obveznog osiguranja sa svim bitnim elementima ugovora o osiguranju uređenog odredbama čl. 921-963. Zakona o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23) (dalje: ZOO). ZOO u odredbi čl. 921. ugovor o osiguranju definira na sljedeći način: „Ugovorom o osiguranju osiguratelj se obvezuje ugovaratelju osiguranja isplatiti

⁸ Osiguranje depozita, HNB, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/o-financijskoj-stabilnosti/osiguranje-depozita> (23.2.2024.)

osiguraniku ili korisniku osiguranja osigurninu ako nastane osigurani slučaj, a ugovaratelj se osiguranja obvezuje osiguratelju platiti premiju osiguranja“. ZOO nadalje u odredbi čl. 923. st. 3. određuje kako se njegove odredbe neće primjenjivati na osiguranja koja su uređena posebnim zakonom. S obzirom da ZSOD nigdje u svojim odredbama ne upućuje na podrednu primjenu ZOO-a smatram kako se rješenja koja ZOO predviđa za ugovor o osiguranju ne bi mogla automatski primjenjivati na osiguranje depozita. No unatoč tome, u slučajevima koji nisu izričito uređeni ZSOD-om, Zakonom o kreditnim institucijama (NN 159/13, 19/15, 102/15, 15/18, 70/19, 47/20, 146/20, 151/22) (dalje: ZOKI) te europskim uredbama i direktivama, smatram kako bi opće pravno uređenje ZOO-a o ugovornim odnosima (među trgovcima) ipak trebalo primjenjivati kao podređan izvor prava na one slučajeve za koje se rješenja ne bi mogla pronaći u tim pravnim izvorima.

Daljnji bitni pojmovi koje treba definirati su *deponent*, *depozit* i *osigurani slučaj*. Te definicije nam daje ZSOD.

Deponent je „imatelj depozita ili u slučaju zajedničkog računa, svaki od imatelja depozita.“⁹

Depozit je „svaki potražni saldo koji proizlazi iz sredstava preostalih na računu ili privremenih situacija proizašlih iz uobičajenih bankovnih transakcija koje kreditna institucija mora isplatiti prema primjenjivim zakonskim i ugovornim uvjetima, uključujući oročeni depozit i štedni depozit“¹⁰, odnosno drugačije rečeno, to su sva financijska sredstva koja su preostala po bankovnim računima (tekućim računima, žiro računima i štednim računima) u trenutku nastupa osiguranog slučaja¹¹. Od te definicije postoje isključenja o kojima će kasnije biti riječi.

Osigurani slučaj je „dan kada Hrvatska narodna banka po službenoj dužnosti donese rješenje o nedostupnosti depozita odnosno određeno tijelo u drugoj državi članici donese odluku kojom utvrđuje da kreditna institucija ne može niti će biti u mogućnosti, zbog razloga koji su izravno povezani s njezinom financijskom situacijom, isplatiti dospjeli depozit“¹² te „dan kada nadležni sud donese rješenje o otvaranju postupka prisilne likvidacije nad kreditnom institucijom odnosno pravosudno tijelo u drugoj državi članici donese odluku, zbog razloga koji su izravno povezani s njezinom financijskom situacijom i koji imaju učinak suspendiranja prava deponenta na ostvarivanje potraživanja prema kreditnoj instituciji“.¹³

⁹ čl. 4. st. 1. t. 16. ZSOD

¹⁰ čl. 4. st. 1. t. 13. ZSOD

¹¹ Osnovni pojmovi, HAOD, <https://www.haod.hr/o-nama/osnovni-pojmovi/> (23.2.2024.)

¹² čl. 4. st. 1. t. 12.a ZSOD

¹³ čl. 4. st. 1. t. 12.b ZSOD

3.2. PODJELA

Sustavi osiguranja depozita dijele se prema nekolicini kriterija¹⁴. Navedeni kriteriji podjele sustava osiguranja depozita su: 1. što je neposredni objekt zaštite sustava, 2. koji je vremenski period prikupljanja sredstava za obeštećenje deponenata, 3. na koji način se određuje premija osiguranja, 4. snose li deponenti dio rizika u slučaju nastupa osiguranog slučaja, 5. je li članstvo u sustavu obvezno, 6. imaju li deponenti pravo na pravnu zaštitu pred sudom, 7. kakav je položaj sustava na tržištu te 8. kakav je utjecaj države na formiranje i djelovanje sustava.

3.2.1. *Neposredni objekt zaštite sustava*

S obzirom na neposredni objekt zaštite, sustavi osiguranja depozita dijele se na one kojima se izravno štite deponenti te na one kojima se štite kreditne institucije. U prvima, koji se još nazivaju i *eksplicitni* sustavi, deponenti su ti koji prema fondu osiguranja imaju pravo na izravan zahtjev za obeštećenjem, dok se kod drugih, koje nazivamo *implicitni*, depoziti ne osiguravaju izravno već se u slučaju nelikvidnosti¹⁵ kreditne institucije pomoć daje njoj kako bi nastavila s poslovanjem. Za implicitne sustave značajno je da u slučaju da kreditna institucija ipak propadne, deponenti nemaju pravo na obeštećenje. S obzirom na često rješenje po kojem se u eksplicitnim sustavima sredstva iz fonda mogu koristiti i za sanaciju nelikvidne kreditne institucije (kao što je određeno i ZSOD-om¹⁶), čime dolazi do miješanja elemenata dvaju sustava, razgraničenje među njima nije lako provedivo. Značajan nedostatak implicitnog sustava jest u tome što kod njegove primjene na tržištu opstaju kreditne institucije koje to ne zaslužuju¹⁷. Od razvijenih država danas postoje svega dva primjera implicitnog sustava, i to u Kini i na Novom Zelandu.¹⁸

3.2.2. *Vremenski period prikupljanja sredstava za obeštećenje deponenata*

S obzirom na vremenski period prikupljanja sredstava razlikuju se oni sustavi u kojima se sredstva prikupljaju unaprijed, prije nego nastupi potreba za obeštećenjem, koje nazivamo *ex ante* sustavi, sustavi u kojima se sredstva za obeštećenje prikupljaju nakon nastupanja

¹⁴ Markovinović, Hrvoje. Osiguranje depozita – uređenje de lege lata i perspektive. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 61 (2011.), 2, str. 791.

¹⁵ Nelikvidnost je sukladno čl. 15. st. 1. Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi (NN 108/12, 144/12, 81/13, 112/13, 71/15, 78/15, 114/22) (dalje: ZFPPN) nesposobnost u određenom vremenskom razdoblju ispunjavati obveze koje dospijevaju u tom razdoblju.

¹⁶ čl. 23. ZSOD

¹⁷ Markovinović, Hrvoje. Osiguranje depozita – uređenje de lege lata i perspektive. *op. cit.*, str. 792.

¹⁸ Maté, Martina. Osiguranje depozita i utjecaj na financijski sustav. *op. cit.*, str. 51.

osiguranog slučaja, koje nazivamo *ex post* sustavi, te *hibridni* sustavi koji kombiniraju rješenja prva dva sustava. Smatra se da *ex ante* sustavi predstavljaju bolje rješenje jer se sredstva prikupljaju unaprijed što pruža veću sigurnost deponentima da će doista biti obeštećeni, teret financiranja sustava raspoređuje se kroz duže vrijeme što smanjuje rizik koji postoji kod *ex post* sustava da će ostali sudionici sustava morati u kratkom razdoblju izdvojiti velika sredstva što može dovesti do prelijevanja nelikvidnosti s jedne kreditne institucije na ostatak sustava. Također, *ex ante* sustavi deponentima pružaju veću psihološku sigurnost jer se sredstva unaprijed izdvajaju u poseban fond. U skladu s time i IADI preporuča da se sustavi osnuju na *ex ante* modelu.¹⁹ U RH je temeljem DGSD-a implementiran hibridni sustav s jakim naglaskom na *ex ante* elemente, ali i određenim *ex post* elementima.²⁰

3.2.3. Način određivanja premije osiguranja

S obzirom na okolnost uzima li se u obzir prilikom određivanja visine premije rizičnost poslovanja kreditne institucije ili ne, razlikuju se sustavi osiguranja s *diferenciranim* premijama te sustavi osiguranja s *nediferenciranim* premijama. Sustavi s diferenciranim premijama mogu biti ustrojeni na način da se visina premije koju kreditne institucije plaćaju vezuje za stupanj rizičnosti njezinog poslovanja koji se određuje primjenom određenih parametara, ili pak na način da sve kreditne institucije plaćaju osnovnu premiju, a da uz to postoji i obveza plaćanja dodatne premije koja se vezuje za procjenu rizika poslovanja kreditne institucije. Sustavi s diferenciranim premijama su pravedniji jer postoji korelacija između visine premije i rizičnosti poslovanja kreditne institucije, a taj rizik je povezan s vjerojatnošću da ona zapadne u financijske probleme. ZSOD određuje sustav s diferenciranim premijama.²¹

3.2.4. Snose li deponenti dio rizika u slučaju nastupa osiguranog slučaja

Ovisno o tome isplaćuje li se u slučaju nastupa osiguranog slučaja deponentima naknada u cijelom iznosu njihovog depozita ili se isplaćuje samo njegov dio, razlikuju se sustavi s *učešćem* i sustavi *bez učešća* deponentata. S obzirom da se u sustavima s učešćem deponentima ne naknađuje cjelokupan iznos njihovog depozita već samo njegov dio, to potiče deponente na opreznije postupanje i kvalitetniji izbor kreditne institucije s kojom će poslovati, čime se potiče

¹⁹ IADI. Funding of deposit Insurance Systems, Guidance Paper, (2009.), str. 3.

²⁰ Banco de España. Guidelines on payment commitments under Directive 2014/49/EU on deposit guarantee scheme, (2015.), str. 5.; Markovinović, Hrvoje. Osiguranje depozita – uređenje de lege lata i perspektive. *op cit.*, str. 814.; HAOD. Godišnje izvješće o sustavu osiguranja depozita i radu Hrvatske agencije za osiguranje depozita za 2022. godinu, str. 17. i 20.

²¹ čl. 22. st. 1. ZSOD

disciplina i smanjenje rizičnosti poslovanja kreditnih institucija. Unatoč toj prednosti, mana sustava s učešćem je u tome što će deponenti vođeni kolektivnom panikom na svaki znak problema na financijskim tržištima prebacivati svoje depozite u stabilnije kreditne institucije. Iz tog razloga taj sustav ne djeluje povoljno na stabilnost financijskog sustava u razdobljima kriza pa je većinom napušten. S druge strane, sustavi bez učešća potiču negativnu pojavu „moralnog hazarda“²². ZSOD određuje sustav bez učešća deponenata.

3.2.5. Obveznost članstva u sustavu

Ovisno o tome je li članstvo u sustavu osiguranja uvjet za dobivanje odobrenja za rad kreditne institucije ili ne, razlikuju se *obvezni* i *dobrovoljni* sustavi osiguranja depozita. Dobrovoljni sustavi najčešće su privatnopravne naravi i nisu regulirani javnopravnim normama. U većini država, pa tako i u RH, prevladavaju obvezni sustavi.²³

3.2.6. Postojanje prava na pravnu zaštitu

Ovisno o tome imaju li deponenti pravo na pravnu zaštitu pred sudom, razlikuju se sustavi osiguranja *uz pravnu zaštitu* i sustavi osiguranja *bez pravne zaštite*. U sustavima osiguranja uz pravnu zaštitu deponenti imaju mogućnost svoje zahtjeve za isplatom ostvarivati prisilno sudskim putem, dok se kod sustava bez pravne zaštite isplata vrši dobrovoljno. Jasna je prednost sustava uz pravnu zaštitu s obzirom da deponenti moraju imati mogućnost obratiti se sudu ako smatraju da su im nepravilnim postupanjem povrijeđena prava. U RH je ustanovljen sustav osiguranja uz pravnu zaštitu.²⁴

3.2.7. Položaj sustava na tržištu

Ovisno o tome kome je povjereno upravljanje sustavom osiguranja razlikuju se *monopolski* sustavi osiguranja i *tržišni* sustavi osiguranja. U monopolskim sustavima upravljanje sustavom povjereno je jednom ili nekolicini nositelja koji su točno određeni. Najčešće se radi o sustavima u kojima postoji jedan određeni nositelj sustava osiguranja koji ima monopol, no ima primjera monopolskih sustava s više određenih nositelja koji preuzimaju osiguranje depozita različitih vrsta kreditnih institucija. Kod tržišnog sustava ne postoje točno

²² Prema Rowell, David; Connelly, Luke. A history of the term “moral hazard”. Journal of Risk and Insurance, 79 (2012.), 4, str. 1051–1075., „moralni hazard“ je pojam u ekonomiji koji opisuje situaciju u kojoj subjekt koji nije dužan snositi troškove nekog rizika ima sklonost povećati svoju izloženost tom riziku.

²³ čl. 33. st. 3. ZSOD: „Sve kreditne institucije ... dužne su biti članice sustava osiguranja depozita...”

²⁴ čl. 19. st. 13. ZSOD

određeni nositelji sustava, već se osiguranje prepušta tržišnim pravilima. U RH je ustanovljen monopolski sustav s jednim određenim nositeljem sustava osiguranja.²⁵

3.2.8. Utjecaj države na formiranje i djelovanje sustava

S obzirom na utjecaj države na formiranje i djelovanje sustava osiguranja razlikuju se *privatnopravni* i *javnopravni* sustavi osiguranja. Privatnopravni sustavi uglavnom su dobrovoljni i nastaju autonomnom voljom kreditnih institucija koje se samostalno udružuju, bez utjecaja države. Javnopravni sustavi zakonom su uređeni i uglavnom je članstvo u njima obvezno, odnosno pretpostavka za dobivanje odobrenja za rad kreditne institucije. U RH, kao i u većini država, uspostavljen je javnopravni sustav.²⁶

4. HRVATSKA AGENCIJA ZA OSIGURANJE DEPOZITA

4.1. OPĆENITO O AGENCIJI

Hrvatska agencija za osiguranje depozita (dalje: Agencija ili HAOD) je pravna osoba osnovana temeljem odredbe čl. 28. st. 1. ZSOD. Osnivač Agencije je Republika Hrvatska, a sjedište joj je u Zagrebu. Agencija je pravni sljednik Državne agencije za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka osnovane 1994. godine temeljem ZDAB-a. Iako je Republika Hrvatska osnivač Agencije, ZSOD ne propisuje odgovornost države za njezine obveze kako je to bilo određeno prethodno važećom odredbom čl. 2. st. 1. ZDAB. ZSOD izričito u odredbi čl. 13. st. 1. propisuje da se sustav osiguranja depozita financira isključivo na teret kreditnih institucija, a ne na teret poreznih obveznika niti državnog proračuna. Agencija je u smislu odredbe čl. 2. st. 1. t. 18. DGSD nacionalno „imenovano tijelo“²⁷. Statutom Agencije određeno je da se Agencija upisuje u Sudski registar, no taj upis je deklaratorne naravi s obzirom da Agencija stječe pravnu osobnost izravno na temelju zakona. Agencija je samostalna, neovisna, neprofitna financijska institucija izuzeta iz sustava poreza na dobit po osnovi prihoda koje ostvaruje u skladu s odredbama ZSOD-a. Ciljevi, djelokrug i nadležnost Agencije određeni su zakonom. Agencija štiti depozite svih osiguranih deponenata te čuva povjerenje građana i ostalih sudionika u stabilnost financijskog sustava. U slučaju da pojedina kreditna institucija nije sposobna ispunjavati regulatorne zahtjeve, Agencija je dužna omogućiti kontrolirani izlazak takve kreditne institucije s tržišta na način da se negativni efekti njezinog izlaska s tržišta ne preliju

²⁵ Nositelj sustava osiguranja depozita u RH je Hrvatska agencija za osiguranje depozita (HAOD).

²⁶ čl. 1. ZSOD

²⁷ Imenovano tijelo je u smislu čl. 2. st. 1. t. 18. DGSD tijelo koje je u pojedinoj državi članici zaduženo za upravljanje sustavom osiguranja depozita. Isto određuje i čl. 33. st. 1. ZSOD.

na ostale sudionike financijskog sustava. Agencija samostalno i neovisno upravlja sustavom osiguranja depozita, odnosno Fondom osiguranja depozita i sanacijskim fondom.

Temeljni ustrojbeni akt kojim se uređuje ustrojstvo i poslovanje Agencije je Statut²⁸ kojeg donosi, uz prethodnu suglasnost Vlade RH, Nadzorni odbor Agencije. Predmet poslovanja Agencije, kako je određen Statutom, je upravljanje sustavom osiguranja depozita, upravljanje Fondom osiguranja depozita i sanacijskim fondom, isplata obeštećenja u slučaju nastupa osiguranog slučaja, provođenje nadzora nad poslovanjem kreditnih institucija, poduzimanje mjera smanjenja rizika nastupa osiguranog slučaja, podrška financiranju sanacije i prisilne likvidacije kreditnih institucija. Sukladno odredbi čl. 4. st. 1. t. 5. Zakona o prisilnoj likvidaciji kreditnih institucija (NN 146/20) (dalje: ZOPL) Agencija djeluje i kao nadzorno likvidacijsko tijelo te provodi postupke prisilne likvidacije kreditnih institucija. Agencija je također ovlaštena obavljati i sve druge poslove kojima se ostvaruje njezin temeljni predmet poslovanja te kreditnim institucijama utvrđivati i naplaćivati premije za osiguranje depozita.

4.2. UNUTARNJE USTROJSTVO AGENCIJE

Tijela Agencije su Nadzorni odbor i direktor.

4.2.1. Nadzorni odbor

Nadzorni odbor Agencije čine tri člana²⁹, od kojih je jedan predsjednik Nadzornog odbora. Članovi Nadzornog odbora imenuju se na razdoblje od četiri godine s mogućnošću reimenovanja, a imenuje ih Vlada RH na prijedlog ministra financija. Član Nadzornog odbora može biti opozvan i prije isteka mandata. Jednog člana Nadzornog odbora mogu predložiti kreditne institucije, ali članom Nadzornog odbora ne može biti osoba koja je zaposlenik kreditne institucije u RH.³⁰ Za razliku od direktora Agencije, članovi Nadzornog odbora nisu u radnom odnosu s Agencijom.³¹ Za svoj rad Nadzorni odbor odgovara Vladi RH. Postupak odlučivanja Nadzornog odbora, prava i obveze njegovih članova detaljno su uređeni Poslovníkom o radu Nadzornog odbora Agencije.³² Nadzorni odbor donosi odluke na

²⁸ Statut Agencije, uz prethodnu suglasnost Vlade RH, usvojio je Nadzorni odbor Agencije 5.7.2021.

²⁹ Za člana Nadzornog odbora može biti imenovana osoba koja je hrvatski državljanin, koja ima odgovarajuću razinu obrazovanja (studij kojim se stječe najmanje 300 ECTS bodova), najmanje 5 godina iskustva području financija, računovodstva ili poslovnog upravljanja, a ne smije biti zaposlenik neke kreditne institucije u RH (čl. 37. st. 3. ZSOD)

³⁰ *Argumentum a contrario* odredbi čl. 37. st. 3. ZSOD, ne bi bilo zapreke da članom Nadzornog odbora bude imenovana osoba koja je zaposlenik neke kreditne institucije izvan RH.

³¹ Članovi Nadzornog odbora primaju mjesečnu naknadu u iznosu od 265,00 eura neto mjesečno (čl. 10. st. 1. Poslovníka)

³² Poslovník o radu Nadzornog odbora Hrvatske agencije za osiguranje depozita usvojio je Nadzorni odbor Agencije uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija 21.12.2022.

sjednicama o kojima se vodi zapisnik, i to većinom glasova svojih članova, a odluka se smatra donesenom i ako jedan od članova uskrati svoj glas³³. Ukoliko koji član Nadzornog odbora nije suglasan sa sadržajem zapisnika, dužan je u roku 7 dana od dana dostave zapisnika direktoru Agencije dostaviti primjedbe na tekst zapisnika jer će se u protivnom smatrati da je suglasan s njegovim sadržajem³⁴. Zapisnik potpisuju predsjednik Nadzornog odbora i zapisničar. Nadzorni odbor donosi Statut i opće akte Agencije, usvaja godišnji plan rada i prati njegovu realizaciju, usvaja financijski plan, utvrđuje izvješća koje Agencija podnosi Vladi RH, usvaja revidirana godišnja izvješća Agencije, daje suglasnosti na odluke direktora Agencije kada je to propisano te uz suglasnost Ministarstva financija³⁵ donosi podzakonske akte kada je to propisano ZSOD-om³⁶. Nadzorni odbor dužan je svake godine, najkasnije do kraja lipnja tekuće godine za prethodnu kalendarsku godinu, podnijeti godišnje izvješće o radu Agencije ministru financija, Vladi RH i Hrvatskom saboru.

4.2.2. Direktor

Radom Agencije rukovodi direktor koji za svoj rad odgovara Nadzornom odboru. On samostalno i pojedinačno zastupa i predstavlja Agenciju te odgovara za njezino zakonito poslovanje. Također, on predlaže Nadzornom odboru donošenje odluka iz njegove nadležnosti te je odgovoran za provedbu odluka Nadzornog odbora. U dogovoru s predsjednikom Nadzornog odbora on saziva sjednice Nadzornog odbora. Na sjednicama Nadzornog odbora direktor Agencije sudjeluje bez prava glasa, ali uz dužnost obrazlaganja svojih prijedloga upućenih Nadzornom odboru. Direktor Agencije imenuje se na razdoblje od 4 godine s mogućnošću reimenovanja, s time da može biti prijevremeno razriješen ako neuredno izvršava svoje dužnosti ili na osobni zahtjev, o čemu odlučuje Nadzorni odbor. U pogledu stručnih kvalifikacija, za direktora Agencije može biti imenovana osoba koja ispunjava iste kriterije kao i za imenovanje člana Nadzornog odbora, uz dodatne uvjete da ima potrebna znanja iz područja bankarskog poslovanja te iskustvo u rukovođenju financijskom institucijom. Također, ne smije biti politički aktivna. Direktor Agencije je njezin zaposlenik te za vrijeme trajanja mandata ulazi u radni odnos s Agencijom i ostvaruje prava i obveze iz radnog odnosa, što se regulira ugovorom o radu.³⁷

³³ čl. 11. st. 3. Statuta: „...odluka se smatra donesenom kada se za nju izjasni većina članova...“

³⁴ čl. 8. st. 3. Poslovnika

³⁵ čl. 28. st. 10. ZSOD

³⁶ čl. 8. st. 3., čl. 10. st. 7., čl. 11. st. 14. i čl. 26. st. 7. ZSOD

³⁷ čl. 13. st. 2. Statuta

4.3. POSLOVANJE AGENCIJE

Sukladno odredbi čl. 2. st. 1. t. 18. DGSD, sve države članice dužne su odrediti nacionalno imenovano tijelo koje upravlja, odnosno u slučaju da sustavom osiguranja depozita upravlja privatno tijelo, nadzire sustav osiguranja depozita. S obzirom da je u RH zakonom određen javnopravni sustav osiguranja depozita, Agencija je temeljem čl. 33. st. 1. ZSOD imenovano tijelo koje upravlja sustavom osiguranja depozita. Odredbom čl. 32. ZSOD učinjen je odmak od rješenja propisanog prethodno važećim čl. 3. st. 2. ZDAB, pa se tako sada poslovanje Agencije financira isključivo na teret kreditnih institucija članica sustava osiguranja depozita³⁸, a izričito je zabranjeno da troškove poslovanja Agencije kao i sustava osiguranja depozita snose porezni obveznici odnosno državni proračun RH.

Osnovna zadaća Agencije je upravljanje cjelokupnom imovinom Fonda osiguranja depozita i sanacijskog fonda koju je Agencija dužna čuvati, na u za tu svrhu posebno otvorenim računima kod Hrvatske narodne banke (dalje: HNB), odvojeno od imovine Agencije koja služi obavljanju drugih djelatnosti³⁹. Fond osiguranja depozita sastoji se od Osnovnog fonda i Dodatnog fonda osiguranja depozita koji će kasnije biti detaljno obrađeni, no sanacijski fond neće biti obrađivan u ovom radu. Agencija provodi postupak obeštećenja deponenata kada nastupi osigurani slučaj, a isto tako u sklopu suradnje s imenovanim tijelima drugih država članica provodi i postupak obeštećenja kada osigurani slučaj nastupi u okviru poslovanja podružnice kreditne institucije koja ima sjedište u drugoj državi članici. Tada Agencija obeštećuje deponente te podružnice u ime i za račun sustava osiguranja depozita čijega je njegova matična kreditna institucija član.

Uz navedeno, Agencija provodi mjere za smanjenje rizika nastupanja osiguranog slučaja, provodi kontrolu ispunjavaju li kreditne institucije obveze propisane ZSOD-om, provodi testove otpornosti sustava osiguranja depozita na stres najmanje jednom u 3 godine, surađuje s nacionalnim imenovanim tijelima drugih država članica u koju svrhu zaključuje sporazume o suradnji s tim tijelima, te surađuje s Vladom RH i drugim državnim tijelima radi ostvarenja svojih temeljnih ciljeva. Od 2013. godine suradnja se ostvaruje i kroz Vijeće za financijsku stabilnost⁴⁰. Agencija je također i ovlaštenu tužitelj u prekršajnim postupcima protiv

³⁸ Sve kreditne institucije koje imaju odobrenje za rad izdano od HNB-a dužne su biti uključene u sustav osiguranja depozita. Neudovoljavanje toj obvezi je osnova za ukidanje odobrenja za rad, o čemu Agencija mora obavijestiti kreditnu instituciju 30 dana prije namjeravanog upućivanja prijedloga za ukidanje odobrenja HNB-u (čl. 10. st. 5. ZSOD).

³⁹ čl. 13. st. 5. ZSOD

⁴⁰ Vijeće za financijsku stabilnost osnovano je krajem 2013. godine temeljem Zakona o vijeću za financijsku stabilnost (NN 159/13). Čine ga predstavnici Agencije, te HNB-a, HANFA-e i Ministarstva financija. Vijeće izdavanjem upozorenja i preporuka skreće pozornost na sistemske rizike koji mogu ugroziti financijsku

kreditnih institucija u slučaju počinjenja prekršaja predviđenih ZSOD-om te ovlašteni ovrhovoditelj u slučaju nepotpunog ili nepravodobnog ispunjavanja obveza kreditnih institucija propisanih ZSOD-om⁴¹. Zaključno, u slučaju da kreditne institucije i nakon naknadno ostavljenog roka iz zahtjeva Agencije ne ispune svoje obveze iz sustava osiguranja depozita propisane ZSOD-om, Agencija je ovlaštena HNB-u predložiti ukidanje njihovog odobrenja za rad, o čemu je Agencija dužna takvu kreditnu instituciju obavijestiti najmanje 30 dana prije upućivanja prijedloga HNB-u⁴².

4.4. SURADNJA NA RAZINI EUROPSKE UNIJE

4.4.1. *Postupak obeštećenja u slučajevima s međunarodnim elementom*

Ako nastupi osigurani slučaj, Agencija obeštećuje i deponente podružnice kreditne institucije koja posluje u RH, a ima sjedište u drugoj državi članici EU. To Agencija radi u ime i za račun sustava osiguranja depozita čijega je ta kreditna institucija član, a na temelju detaljnih uputa imenovanog tijela matične države sjedišta kreditne institucije. Svi troškovi koji nastanu u postupku obeštećenja kao i svi dodatni troškovi terete isključivo sustav osiguranja depozita matične države, a ne sustav osiguranja depozita u RH⁴³. Sredstva za obeštećenje deponentata moraju biti uplaćena Agenciji od strane imenovanog tijela stranog sustava osiguranja depozita najkasnije do dana kada bi ona trebala biti dostupna deponentima podružnice⁴⁴. Ukoliko sredstva nisu uplaćena do tog trenutka, Agencija ne može izvršiti obeštećenje niti se za propust stranog imenovanog tijela Agenciju može pozivati na odgovornost⁴⁵. U svrhu ostvarivanja te i drugih zadaća Agencija s imenovanim tijelima drugih država članica surađuje i razmjenjuje potrebne podatke, o čemu može sklapati sporazume o suradnji. Osim isplate obeštećenja, sporazumima o suradnji može se regulirati međusobno pozajmljivanje sredstava između sustava osiguranja različitih država članica te postupak prijenosa sredstava iz jednog sustava osiguranja u drugi u slučajevima kada kreditna institucija mijenja člansku pripadnost sustavu osiguranja zbog prijenosa poslovanja u drugu državu. Agencija je do sada sklopila sporazume s imenovanim tijelima Mađarske, Italije i Litve⁴⁶.

stabilnost te poduzima mjere radi očuvanja financijske stabilnosti u RH. (VFS. O Vijeću, <https://www.vfs.hr/o-vijecu> (24.2.2024.))

⁴¹ čl. 10. st. 4. ZSOD

⁴² čl. 10. st. 5. ZSOD

⁴³ čl. 11. st. 2. ZSOD

⁴⁴ čl. 4. st. 5. Pravilnika o postupku razmjene

⁴⁵ čl. 4. st. 5., čl. 8. st. 2. i čl. 9. Pravilnika o postupku razmjene

⁴⁶ Podaci dobiveni uvidom u internetsku stranicu Agencije (www.haod.hr) 7.3.2024. s obzirom da je zahtjev za dostavom informacija upućen Agenciji 27.2.2024. bez obrazloženja odbijen.

Ako postupak razmjene podataka nije posebno uređen sporazumom o suradnji, Agencija neovisno o postojanju sporazuma s imenovanim tijelima drugih država članica razmjenjuje podatke i surađuje temeljem Pravilnika o postupku razmjene informacija između Hrvatske agencije za osiguranje depozita i sustava osiguranja depozita matične države članice (usvojen 13.7.2022.) (dalje: Pravilnik o postupku razmjene), a na osnovi čl. 11. st. 14. ZSOD. Pravilnikom je određeno da strano imenovano tijelo u slučaju nastupa osiguranog slučaja mora pismeno obavijestiti Agenciju o danu nedostupnosti depozita, a obavijest mora sadržavati osnovne informacije o kreditnoj instituciji, procjenu iznosa očekivanog obeštećenja, broj deponenata podružnice, valutu isplate te eventualno druge korisne informacije⁴⁷. Nakon toga strano imenovano tijelo dužno je dostaviti popis svih deponenata kojima pripada pravo na obeštećenje s njihovim identifikacijskim podacima, iznosom obeštećenja koje pripada svakome od njih te eventualnim dodatnim uputama vezano za isplatu obeštećenja, najkasnije dva radna dana prije roka isplate deponentima⁴⁸. Agencija je dužna nakon primitka obavijesti strano imenovano tijelo obavijestiti o brojevima računa za uplatu sredstava potrebnih za obeštećenje, a kada zaprimi sredstva slati obavijesti o tijeku isplate i svim eventualnim poteškoćama koje nastupe u procesu isplate obeštećenja⁴⁹.

Valuta obeštećenja određuje se sporazumom u skladu s odredbama t. 41-42. Smjernica o sporazumima o suradnji između sustava osiguranja depozita u okviru Direktive 2014/49/EU (dalje: Smjernice o sporazumima) i to na način da bi trebalo odrediti da se obeštećenje vrši u valuti matičnog sustava osiguranja depozita. Ako matični sustav osiguranja dopušta izbor između više valuta, a jedna od njih je valuta države podružnice, trebala bi se koristiti ta valuta. To primjerice znači da bi deponenti podružnice koja posluje u RH kreditne institucije koja je članica danskog sustava osiguranja trebali biti obeštećeni u danskim krunama. No ako bi danski sustav osiguranja predviđao mogućnost obeštećenja u više valuta, primjerice danskim krunama, eurima i britanskim funtama, obeštećenje će se izvršiti u eurima s obzirom da je euro službena valuta u RH.

4.4.2. Prijenos sredstava u slučaju promjene članstva u sustavu osiguranja depozita

Može se dogoditi da kreditna institucija mijenja članstvo u sustavu osiguranja depozita tako da u potpunosti prelazi iz sustava osiguranja jedne države članice u sustav osiguranja druge države članice, odnosno da prelazi djelomično iz jednog sustava u drugi djelomičnim

⁴⁷ čl. 4. st. 2. Pravilnika o postupku razmjene

⁴⁸ čl. 4. st. 3. Pravilnika o postupku razmjene

⁴⁹ čl. 5. st. 1-2. Pravilnika o postupku razmjene

prijenosom aktivnosti u drugu državu članicu. Za te slučajeve propisana su posebna pravila koja određuju kako će se postupati sa sredstvima uplaćenima u sustav osiguranja. U slučaju potpunog prelaska u drugi sustav osiguranja depozita premije koje je kreditna institucija uplatila u sustav osiguranja za razdoblje od 12 mjeseci prije promjene članstva prenose se u novi sustav osiguranja. To se ne odnosi na izvanredne premije koje se prikupljaju temeljem čl. 22. st. 15. ZSOD kada sredstva u Osnovnom i Dodatnom fondu nisu dovoljna za obeštećenje prilikom nastupa osiguranog slučaja (*ex post* prikupljanje sredstava) i ta sredstva se ne prenose u novi sustav osiguranja depozita. Kreditna institucija koja namjerava promijeniti sustav osiguranja depozita dužna je o tome obavijestiti Agenciju i strano imenovano tijelo sustava u koji prelazi najmanje 6 mjeseci prije namjeravanog prelaska⁵⁰, a za to vrijeme dužna je nastaviti ispunjavati sve obveze propisane ZSOD-om, odnosno nastaviti plaćati redovitu, kao i eventualnu izvanrednu premiju tijekom razdoblja koje prethodi prelasku⁵¹. Ova pravila ne vrijede ako kreditna institucija ne ispunjava uredno svoje obveze propisane ZSOD-om, pa zbog toga Agencija uputi HNB-u prijedlog za ukidanjem odobrenja za rad. U tom slučaju kreditna institucija nema pravo na prijenos sredstava u novi sustav osiguranja depozita⁵².

Drugi slučaj predstavlja djelomični prelazak u novi sustav osiguranja depozita u kojem slučaju se u novi sustav osiguranja prenose premije koje je kreditna institucija uplatila u sustav osiguranja za razdoblje od 12 mjeseci prije promjene članstva, ali razmjerno iznosu osiguranih depozita koji se prenose u drugu državu članicu⁵³. Ostala pravila o neprenošenju izvanrednih premija, roku za obavještanje imenovanog tijela te dužnosti plaćanja premija u razdoblju koje prethodi promjeni ista su kao kod potpunog prelaska. Razliku predstavlja izostanak odredbe o gubitku prava na prijenos sredstava u slučaju neurednog ispunjavanja obveza propisanih ZSOD-om, što je logično jer kada bi kreditna institucija izgubila odobrenje za rad onda se uopće ne bi moglo raditi o slučaju djelomičnog prelaska u novi sustav osiguranja.

4.4.3. *Pozajmljivanje sredstava između sustava osiguranja depozita*

DGSD kao oblik suradnje između sustava osiguranja depozita država članica EU predviđa mogućnost pozajmljivanja sredstava na dobrovoljnoj osnovi. O takvoj suradnji DGSD određuje pravila u odredbi čl. 12., a koja su preuzeta u ZSOD. Da bi pozajmljivanje sredstava bilo dopušteno sustav osiguranja depozita koji prima zajam mora biti u situaciji da zbog

⁵⁰ čl. 11. st. 8. ZSOD

⁵¹ čl. 11. st. 9. ZSOD

⁵² čl. 11. st. 4. ZSOD u vezi s čl. 10. st. 5. ZSOD

⁵³ čl. 11. st. 5. ZSOD

nedostatka sredstava neće moći ispunjavati svoje potencijalne obveze prema deponentima ako nastupi osigurani slučaj, a kako je propisano odredbom čl. 10. st. 2. DGSD. Tom odredbom propisana je minimalna ciljana razina koja iznosi 0,8% ukupno osiguranih depozita određenog sustava, i ta razina mora biti dosegnuta najkasnije do 3. srpnja 2024. godine⁵⁴ (u RH temeljem ZSOD-a određena je viša ciljana razina od one propisane DGSD-om o čemu će kasnije biti riječi). Primjerice, ako u RH ukupni iznos osiguranih depozita iznosi 36 milijardi eura⁵⁵, ciljana razina propisana DGSD-om kojom sustav osiguranja depozita mora raspolagati iznosi 288 milijuna eura. Ako bi sredstva u hrvatskom sustavu osiguranja depozita pala ispod 288 milijuna eura, bilo bi dopušteno pozajmljivanje novca od sustava druge države članice. Nadalje, da bi pozajmljivanje bilo dopušteno sustav koji se zadužuje mora imati predviđen instrument izvanrednih premija za dostizanje ciljane razine određene u čl. 10. st. 2. DGSD. Također, dopušteno je pozajmljivanje sredstava najviše u visini 0,5% ukupno osiguranih depozita sustava koji prima pozajmicu, sustav koji se zadužuje ne smije već biti zadužen kod nekog drugog sustava po istoj osnovi, a pozajmljena sredstva smiju se koristiti samo namjenski za obeštećenje deponenata. Na prethodnom primjeru to bi značilo da bi se hrvatski sustav osiguranja depozita mogao zadužiti najviše u iznosu 180 milijuna eura. Zaključno, određeno je da se zajam može otplatiti najduže u roku 5 godina uz mogućnost otplate u godišnjim obrocima, a kamata mora biti određena najmanje u visini kamatne stope koju propisuje Europska središnja banka (dalje: ESB) za „mogućnost granične posudbe“^{56, 57}.

ZSOD određuje pod kojim uvjetima se sredstva iz hrvatskog sustava osiguranja depozita mogu pozajmiti stranom sustavu (kako je navedeno u DGSD, pozajmljivanje nije obvezno⁵⁸). Pozajmiti se mogu samo sredstva iz Dodatnog fonda i to ako kod stranog sustava osiguranja nastupe iste one okolnosti koje opravdavaju zaduživanje domaćeg sustava (prethodno navedeni uvjeti iz čl. 12. DGSD, istovjetni čl. 14. st. 6. ZSOD). Odluku o pozajmljivanju donosi Agencija uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija, u žurnom postupku, o čemu obavještava Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo⁵⁹ (dalje: EBA).

⁵⁴ čl. 10. st. 2. DGSD

⁵⁵ Stanje osiguranih depozita u RH na dan 31.12.2023. (HAOD. Statistika, <https://www.haod.hr/statistika/> (26.2.2024.))

⁵⁶ Kamata za „mogućnost granične posudbe“ (engl. *Marginal Lending Facility Rate*) je kamata koju ESB određuje za prekoñočne kredite koje banke članice Eurozone mogu dobivati od ESB-a. (ESB. Što je kamatna stopa za mogućnost posudbe na kraju dana?, https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me/html/marginal_lending_facility_rate.hr.html (26.2.2024.))

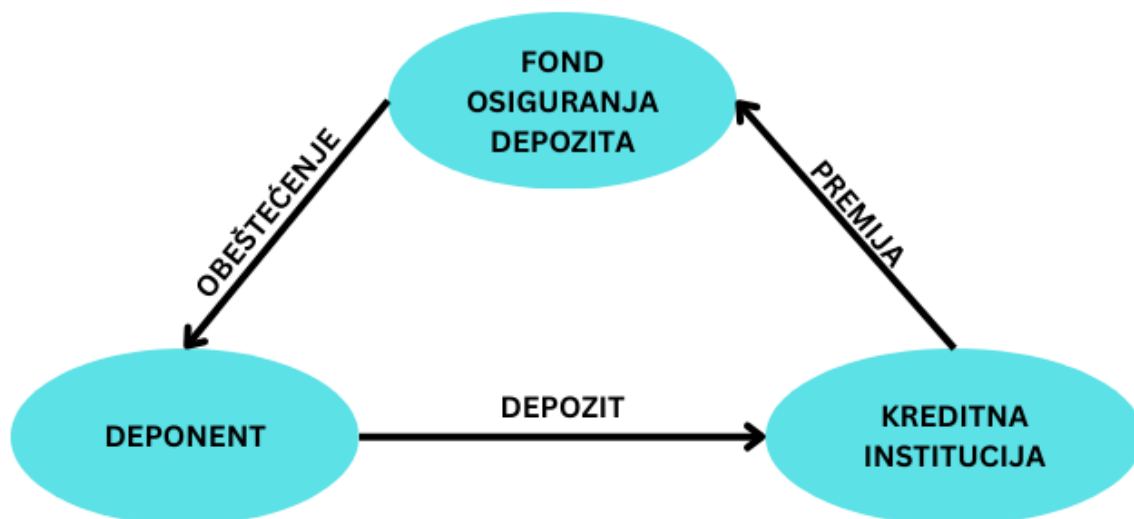
⁵⁷ Kamata za „mogućnost granične posudbe“ na dan 26.2.2024. iznosi 4,75% (ESB. Standing facilities, <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/sf/html/index.en.html> (26.2.2024.))

⁵⁸ čl. 12. st. 1. DGSD

⁵⁹ Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo je agencija EU sa zadaćom provedbe pravila za regulaciju i nadzor bankarskog sektora u cijeloj EU. (EU. Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo, <https://european->

5. SUSTAV OSIGURANJA DEPOZITA

Na Shemi 1. u nastavku pojednostavljeno je prikazan trostrani odnos koji nastaje djelovanjem sustava osiguranja depozita. Sustav osiguranja financira se prikupljanjem premija koje su kreditne institucije obvezne plaćati. Od tih premija formira se Fond osiguranja depozita iz kojeg se deponentima isplaćuje obeštećenje ukoliko nastupi osigurani slučaj odnosno nedostupnost depozita koje deponenti polažu kod kreditnih institucija.

Shema 1. Sustav osiguranja depozita

Izvor: izradio autor prema Godišnjem izvješću o sustavu osiguranja depozita i radu Hrvatske agencije za osiguranje depozita za 2022. godinu

5.1. DIREKTIVA 2014/49/EU I DALJNI RAZVOJ SUSTAVA

Financijska kriza koja je počela 2007. godine razotkrila je slabosti europskih sustava osiguranja depozita koji su bili nedovoljno regulirani zbog politike minimalne harmonizacije implementirane tada važećom Direktivom 94/19/EZ.⁶⁰ Kao odgovor na previranja na financijskom tržištu u listopadu 2008. godine, EU je žurno predložila usvajanje nove Direktive 2009/14/EZ koja je usvojena u najkraćem mogućem roku u ožujku 2009. godine. Njome ni na koji način nisu riješeni temeljni problemi neusklađenosti nacionalnih sustava osiguranja depozita već su samo podignuti maksimalni iznosi obeštećenja te su skraćeni rokovi isplate obeštećenja.⁶¹ Donošenjem Direktive 2014/49/EU u travnju 2014. godine učinjeni su znatni koraci ka maksimalnoj harmonizaciji sustava osiguranja depozita.⁶² DGSD uvodi *ex ante* model

[union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-banking-authority-eba_hr/](https://www.union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-banking-authority-eba_hr/) (26.2.2024.)

⁶⁰ Knepek, Tomasz. Towards a European Deposit Guarantee Scheme. University of Gdansk, Faculty of Law and Administration, (2017.), str. 4.

⁶¹ *ibid.*

⁶² *ibid.*

financiranja osiguranja depozita, određuje minimalnu ciljanu razinu sredstava sustava osiguranja depozita u visini 0,8% iznosa osiguranih depozita (koja mora biti dosegnuta u roku 10 godina od stupanja na snagu Direktive odnosno najkasnije do 3. srpnja 2024.), skraćuje rok za obeštećenje deponenata s prethodno određenih 20 na 7 radnih dana od dana nastupanja osiguranog slučaja (navedeni rok primjenjuje se od 1. siječnja 2024. nakon isteka prijelaznog razdoblja), uvodi mogućnost pozajmljivanja sredstava između nacionalnih sustava te uvodi obvezu informiranja deponenata o sustavu osiguranja depozita kojeg je kreditna institucija član, na standardiziranom obrascu.⁶³ Direktivom je određen fiksni maksimalni iznos obeštećenja u visini od 100.000 eura po deponentu čime je riješen problem koji je postojao u vrijeme Direktive 94/19/EZ kada je postojala mogućnost da različiti sustavi osiguranja depozita propisuju različite maksimalne iznose obeštećenja. To je u razdobljima tržišnih nestabilnosti dovodilo do masovnog prenošenja depozita od strane deponenata u kreditne institucije koje su bile članice sustava s višim maksimalnim iznosima obeštećenja, što je dodatno negativno utjecalo na likvidnost kreditnih institucija koje su bile članice sustava s nižim propisanim iznosima obeštećenja.⁶⁴ Također, Direktivom su ujednačena pravila o deponentima i depozitima koji su isključeni od prava na obeštećenje te je propisana obveza svih kreditnih institucija da se uključe u sustave osiguranja depozita, a svi sustavi osiguranja depozita uključujući one osnovane na privatnoj osnovi moraju biti ustrojani u skladu s pravilima Direktive.⁶⁵

Donošenjem Direktive 2014/49/EU nisu u potpunosti ostvareni ciljevi unifikacije sustava osiguranja depozita u EU, već je samo ostvarena maksimalna razina harmonizacije. Sljedeći korak tog procesa je daljnje približavanje na razini Eurozone uvođenjem Jedinstvenog europskog sustava osiguranja depozita (engl. *Single European Deposit Insurance Scheme*). Jedinstveni europski sustav osiguranja depozita je trenutačno u fazi razvoja kao treći stup Europske bankovne unije osnovane 2014. godine s ciljem jačanja europskog bankarskog sustava, uz Jedinstveni nadzorni mehanizam i Jedinstveni sanacijski mehanizam. Takvim jedinstvenim sustavom osiguranja depozita osnovao bi se zajednički fond osiguranja depozita u kojem bi sudjelovale sve banke država članica Eurozone čime bi se dodatno povećala otpornost sustava osiguranja depozita u slučaju velikih financijskih kriza.⁶⁶

⁶³ Tau, Nicolae; Cernabilschi, Diana. Visions Of The European Union Directive On Deposit Guarantee Schemes. *ECONOMY AND SOCIOLOGY: Theoretical and Scientific Journal*, (2015.), 2, str. 47.

⁶⁴ *ibid.*, str. 48.

⁶⁵ Markovinović, Hrvoje. Osiguranje depozita – uređenje de lege lata i perspektive. *op cit.*, str. 814.

⁶⁶ Knepek, Tomasz. Towards a European Deposit Guarantee Scheme. *op cit.*, str. 5.

5.2. ČLANSTVO U SUSTAVU OSIGURANJA DEPOZITA

Uvjet za obavljanje djelatnosti bilo koje kreditne institucije, odnosno njihovih podružnica u RH jest članstvo u sustavu osiguranja depozita i uredno ispunjavanje obveza propisanih ZSOD-om. Kreditne institucije dužne su se uključiti u matični sustav osiguranja depozita prema svojem registriranom sjedištu.⁶⁷ Kreditna institucija sa sjedištem u RH ne može se upisati u Sudski registar bez prilaganja dokaza o članstvu i uplati naknade za uključivanje u sustav osiguranja depozita (inicijalna naknada). Inicijalna naknada iznosi 0,3% inicijalnog kapitala⁶⁸ kreditne institucije, a mora biti uplaćena prije početka obavljanja djelatnosti odnosno priložena prijavi za upis osnivanja u Sudski registar.⁶⁹ Nadzorni odbor Agencije usvojio je 21. prosinca 2022. Pravilnik o postupku pristupanja u sustav osiguranja depozita (dalje: Pravilnik o postupku pristupanja) koji u čl. 3. st. 1. propisuje da se inicijalna naknada određuje u odnosu na „inicijalni kapital propisan za osnivanje kreditne institucije u RH“. Ta odredba ako se shvati na način da upućuje na inicijalni kapital propisan u čl. 19. ZOKI kao uvjet za osnivanje kreditne institucije nije u skladu s čl. 10. st. 2. ZSOD koji propisuje da se inicijalna naknada kreditnoj instituciji određuje u odnosu na „svoj inicijalni kapital“. Sukladno pravilima o hijerarhiji propisa te pravnom sredstvu *exceptio illegalitatis* predviđenim odredbom čl. 37. st. 2. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (NN 99/99, 29/02, 49/02), trebalo bi primijeniti odredbu ZSOD-a i inicijalnu naknadu odrediti u odnosu na stvarnu visinu inicijalnog kapitala kreditne institucije, a ne u odnosu na iznose inicijalnog kapitala propisane u čl. 19. ZOKI.

Obveznici uključivanja u sustav osiguranja depozita su i podružnice kreditnih institucija o čemu postoje posebna pravila. Podružnice⁷⁰ kreditnih institucija koje posluju u drugoj državi članici EU dužne su biti uključene u sustav osiguranja depozita matične kreditne institucije (u tom slučaju obeštećenje vrši sustav osiguranja države podružnice u ime i za račun matičnog sustava osiguranja). Kreditne institucije i njihove podružnice dužne su tijekom obavljanja djelatnosti uredno ispunjavati obveze propisane ZSOD-om, o čemu nadzor vrši Agencija koja u slučaju neispunjavanja ili nepravodobnog ispunjavanja obveza daje naknadni rok⁷¹ za njihovo ispunjavanje, nakon čijeg proteka je ovlaštena pokrenuti ovršni postupak te uputiti HNB-u

⁶⁷ čl. 3. st. 1. ZSOD

⁶⁸ Elementi inicijalnog kapitala kreditne institucije određeni su čl. 26. st. 1. t. a-e Uredbe (EU) br. 575/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva i o izmjeni Uredbe (EU) br. 648/2012 (dalje: Uredba o bonitetnim zahtjevima), i taj pojam nije istoznačan pojmu temeljnog kapitala određenog Zakonom o trgovačkim društvima.

⁶⁹ čl. 10. st. 2. ZSOD

⁷⁰ Temeljem čl. 2. st. 1. t. 10. DGSD „podružnica“ (engl. *branch*) je mjesto poslovanja u državi članici koje predstavlja pravno ovisni dio kreditne institucije i koje izravno obavlja sve ili neke transakcije svojstvene poslovanju kreditnih institucija.

⁷¹ ZSOD ne određuje trajanje tog roka.

prijedlog za ukidanje odobrenja za rad (o tome obavještava kreditnu instituciju 30 dana prije upućivanja prijedloga).

Posebna pravila uređuju slučajeve kada podružnice domaćih kreditnih institucija posluju u trećim državama⁷², i obrnuto, kada podružnice kreditnih institucija iz trećih država posluju u EU. Podružnica domaće kreditne institucije koja posluje u trećoj državi mora se uključiti u domaći sustav osiguranja depozita samo ako nije uključena u službeni sustav osiguranja depozita te države ili ako on ne postoji⁷³. Ovo pitanje nije uređeno DGSD-om, što je i navedeno u t. 11. njezine Preambule, već je prepušteno državama članicama da ga samostalno reguliraju što je RH učinila odredbom čl. 3. st. 2. ZSOD. To znači da će primjerice podružnica kreditne institucije sa sjedištem u RH koja posluje u Republici Srbiji morati biti uključena u hrvatski sustav osiguranja depozita samo ako nije uključena u srpski sustav, a ako jest, ne mora biti uključena u hrvatski sustav osiguranja depozita.

S druge pak strane, poslovanje podružnica kreditnih institucija iz trećih država u EU regulirano je DGSD-om. Takva podružnica⁷⁴ kada posluje u RH dužna je biti uključena u službeni sustav osiguranja depozita u državi sjedišta matične kreditne institucije. Agencija je ovlaštena procijeniti prikladnost tog stranog sustava osiguranja depozita na temelju zakonom propisanih kriterija o vrstama osiguranih depozita, visini osiguranja, propisanim rokovima isplate obeštećenja, postojanju sudske zaštite i drugim karakteristikama tog sustava pri čemu se ocjenjuje pruža li strani sustav dovoljnu razinu zaštite deponentima (ona ne smije biti manja od zaštite propisane ZSOD-om). Prilikom podnošenja zahtjeva HNB-u za izdavanje odobrenja za rad podružnice istodobno se Agenciji podnosi zahtjev za ocjenu stranog sustava osiguranja depozita o čemu Agencija mora odlučiti u roku 60 dana od zaprimanja zahtjeva.⁷⁵ Ako Agencija donese pozitivnu odluku, podružnica je dužna za vrijeme obavljanja djelatnosti u RH bez odgode Agenciju i HNB obavijestiti o svakoj promjeni članstva u matičnom sustavu osiguranja depozita, kao i o svakoj promjeni karakteristika tog sustava.⁷⁶ No ako Agencija donese negativnu odluku o ocjeni stranog sustava, podružnica se prije izdavanja odobrenja za rad mora uključiti u hrvatski sustav osiguranja depozita i prilikom uključivanja uplatiti naknadu u visini

⁷² Treća država je država koja nije članica EU ili Europskog gospodarskog prostora (dalje: EGP). EGP čine države EU te Norveška i Island (EU. Europski gospodarski prostor (EGP), Švicarska i Sjever, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/169/the-european-economic-area-eea-switzerland-and-the-north/> (29.2.2024.))

⁷³ čl. 3. st. 2. ZSOD

⁷⁴ Ako takva kreditna institucija ima više podružnica u RH, sve će se smatrati jednom podružnicom (čl. 12. st. 1. ZSOD)

⁷⁵ Protiv te odluke nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor (čl. 12. st. 8. ZSOD) u roku 30 dana od njezine dostave (čl. 24. st. 1. Zakona o upravnim sporovima (NN 20/10, 143/12, 152/14, 94/16, 29/17, 110/21) (dalje: ZUS)).

⁷⁶ čl. 12. st. 6. ZSOD

0,3% minimalnog inicijalnog kapitala⁷⁷ potrebnog za osnivanje kreditne institucije propisanog u čl. 19. ZOKI.

Nakon uključivanja u hrvatski sustav osiguranja depozita podružnica je dužna ispunjavati sve zakonom propisane obveze kao i domaća kreditna institucija, s time da je u slučaju neispunjavanja tih obveza Agencija ovlaštena pokrenuti ovršni postupak i predložiti HNB-u ukidanje odobrenja za rad i bez ostavljanja dodatnog roka za ispunjenje tih obveza. U slučaju ukidanja odobrenja za rad depoziti koji su bili položeni prije izvršnosti odluke o ukidanju odobrenja Agencija nastavlja osiguravati 12 mjeseci od dana ukidanja odobrenja.⁷⁸ Izvršnost te odluke sukladno odredbi čl. 328. ZOKI nastupa danom dostave rješenja stranci u postupku s time da je u ovom postupku stranka kreditna institucija, a ne njezini deponenti.

5.3. FINANCIRANJE SUSTAVA OSIGURANJA DEPOZITA

DGSD priznaje tri različite vrste sustava – zakonske sustave osiguranja depozita, ugovorne sustave osiguranja depozita koji su službeno priznati kao sustavi osiguranja depozita te institucionalne sustave zaštite koji su službeno priznati kao sustavi osiguranja depozita.⁷⁹ U RH ustanovljen je zakonski sustav uređen ZSOD-om, a koji se financira na teret kreditnih institucija koje se obvezno uključuju u sustav osiguranja depozita. ZSOD propisuje da za obveze sustava osiguranja depozita te za sve obveze Agencije solidarno odgovaraju kreditne institucije članice sustava.⁸⁰ Sukladno odredbi čl. 43. st. 1. ZOO to znači da prema deponentima svaka kreditna institucija članica sustava odgovara za cjelokupni iznos obeštećenja u slučaju nastupa osiguranog slučaja, neovisno o pravilima kojima ZSOD određuje udjele snošenja tog tereta među kreditnim institucijama. Kreditna institucija koja bi snosila veći teret od onog koji po pravilima ZSOD-a otpada na nju imala bi pravo regresa od ostalih članica sustava. ZSOD izričito propisuje da se sustav osiguranja depozita ne smije financirati javnim sredstvima, odnosno sredstvima državnog proračuna⁸¹, ali je zato dopušteno da se radi ispunjavanja obveza sustava sredstva prikupe zaduživanjem kod državnog proračuna.⁸²

Sustav osiguranja depozita sastoji se od Osnovnog fonda i Dodatnog fonda osiguranja depozita koji zajedno čine Fond osiguranja depozita (dalje: Fond). Fondom upravlja Agencija

⁷⁷ Minimalni inicijalni kapital banke temeljem čl. 19. st. 1. ZOKI iznosi 5 milijuna eura, što znači da bi se za podružnicu banke morao uplatiti iznos od 15.000 eura.

⁷⁸ čl. 12. st. 7. ZSOD

⁷⁹ Tau, Nicolae; Cernabilschi, Diana. Visions Of The European Union Directive On Deposit Guarantee Schemes. *op. cit.*, str. 47.; čl. 1. st. 2. DGSD

⁸⁰ čl. 13. st. 2. ZSOD

⁸¹ čl. 13. st. ZSOD

⁸² čl. 14. st. 4. t. 2. ZSOD

na način da njegova imovina mora biti odvojena od imovine Agencije koja služi obavljanju drugih djelatnosti, a sredstva Fonda čuvaju se na posebnom računu koji se vodi pri HNB-u. Agencija je u ime i za račun Fonda ovlaštena prikupljati sredstva te vršiti obeštećenja u slučaju nastupa osiguranog slučaja. Osnovni izvori sredstva Fonda čine inicijalne naknade koje su kreditne institucije dužne uplatiti prilikom uključivanja u sustav osiguranja depozita, o čemu je već bilo riječi, te premije koje kreditne institucije plaćaju za vrijeme članstva u sustavu. S obzirom da je sustav diferenciranih premija⁸³ u RH najvažniji izvor sredstava sustava osiguranja depozita o njemu će biti više riječi u nastavku. Uz te izvore, Fond se također može financirati raspoloživim sredstvima kreditnih institucija u prisilnoj likvidaciji sukladno odredbama ZOPL-a, ulaganjem sredstava, izdavanjem dužničkih vrijednosnih papira, zaduživanjem kod kreditnih institucija u RH i inozemstvu, institucionalnih investitora, državnog proračuna te drugih sustava osiguranja depozita u EU⁸⁴. Postoje i drugi načini financiranja sustava kao primjerice povrat sredstava u stečajnim postupcima te neopozive obveze plaćanja koji neće biti obrađivani.

5.3.1. Ciljana razina sredstava

ZSOD određuje ciljanu razinu sredstava kojom moraju raspolagati Osnovni i Dodatni fond. Osnovni fond u svakom trenutku mora raspolagati sredstvima u visini 1% iznosa ukupno osiguranih depozita svih kreditnih institucija s odobrenjem za rad u RH, prema podacima za prethodnu godinu⁸⁵ (to je viša propisana razina od one određene DGSD-om u visini od 0,8%). Već je rečeno da ta razina mora biti dosegnuta najkasnije u roku 10 godina od stupanja na snagu DGSD-a odnosno do 3. srpnja 2024. Kada se ta razina dosegne sredstva se prestaju prikupljati i započinje prikupljanje sredstava u Dodatni fond čija je ciljana razina 1,5% iznosa ukupno osiguranih depozita svih kreditnih institucija s odobrenjem za rad u RH, prema podacima za prethodnu godinu⁸⁶ (dodatni fond nije predviđen DGSD-om, već je autonomni institut hrvatskog sustava osiguranja depozita). Kada Dodatni fond dosegne ciljanu razinu, sredstva se prestaju prikupljati odnosno prestaje obveza kreditnih institucija na plaćanje premija za osiguranje depozita. No ako bi razina sredstava u Osnovnom fondu pala ispod ciljane razine ona se moraju najkasnije u roku 7 dana nadoknaditi iz Dodatnog fonda. Takav slučaj (ali i drugi o kojima će kasnije biti riječi) će dovesti do smanjenja razine sredstava u Dodatnom fondu

⁸³ Onih koje uzimaju u obzir rizičnost poslovanja kreditne institucije, vidjeti poglavlje *Način određivanja premije osiguranja* na str. 6. ovog rada.

⁸⁴ čl. 14. st. 2. ZSOD

⁸⁵ čl.15. st. 1. ZSOD

⁸⁶ čl. 15. st. 2. ZSOD

ispod ciljane razine što automatski aktivira obvezu plaćanja redovite premije na osigurane depozite kreditnih institucija. Ta obveza će trajati sve dok se ne dosegne ciljana razina. U Godišnjem izvješću o sustavu osiguranja depozita i radu Hrvatske agencije za osiguranje depozita za 2022. godinu (dalje: Godišnje izvješće) navodi se da hrvatski Fond u prvom i zadnjem kvartalu 2022. godine nije imao zakonom propisanu ciljanu razinu zbog čega je pokrenuto prikupljanje premija osiguranja depozita⁸⁷. U izvješću se ne navodi odnosi li se to na stanje Osnovnog ili Dodatnog fonda, no iz odredbe čl. 15. st. 6. ZSOD jasno je da se radi o stanju Dodatnog fonda.⁸⁸ O stanju sredstava Fonda Agencija je dužna obavještavati EBA-u jednom godišnje i to najkasnije do 31. ožujka o stanju sredstava Fonda na dan 31. prosinca prethodne godine.

5.3.2. Redovite i izvanredne premije

Kreditne institucije plaćaju na tromjesečnoj osnovi Agenciji redovitu premiju koja je njezin neoporezivi prihod. Ta je premija, kako je već rečeno, diferencirana što znači da se određuje u odnosu na stupanj rizičnosti poslovanja kreditne institucije. U svrhu određivanja stupnja rizičnosti poslovanja kreditne institucije Agencija je utvrdila Metodologiju za izračun stupnja rizičnosti za potrebe izračuna premija za osiguranje depozita (12/2021) (dalje: Metodologija). Metodologija mora biti redovito ažurirana i prethodno odobrena od strane HNB-a najmanje 90 radnih dana prije namjeravane primjene sukladno Odluci o postupku odobravanja metodologije za određivanje stupnja rizičnosti kreditnih institucija pri izračunu premija za osigurane depozite (NN 103/21) (dalje: Odluka o postupku odobravanja metodologije). Metodologija se dostavlja i EBA-i. Formula za izračun premije glasi⁸⁹:

PREMIJA = PREMIJSKA STOPA × STUPANJ RIZIČNOSTI × PREMIJSKA OSNOVICA
pri čemu je *premijska stopa* iznos koji kreditna institucija mora platiti za osiguranje depozita, *premijska stopa* iznosi 0,08% tromjesečno ukoliko Agencija ne iskoristi ovlast iz čl. 22. st. 7. ZSOD kojom se ona može povisiti ili smanjiti kako bi se ostvario veći ili manji stupanj opterećenja ovisno o fazi poslovnog ciklusa, *stupanj rizičnosti* je mjera rizika kreditne institucije određena elementima koji se utvrđuju u Metodologiji, a *premijska osnovica* je prosječan iznos osiguranih depozita te kreditne institucije za prethodno tromjesečje koji se izračunava kao prosjek stanja na zadnji dan svakog mjeseca u tromjesečju.

⁸⁷ HAOD. Godišnje izvješće o sustavu osiguranja depozita i radu Hrvatske agencije za osiguranje depozita za 2022. godinu, str. 51.

⁸⁸ Po tom pitanju Agenciji je upućen upit elektroničkom poštom 26.2.2024. na koji je dobiven odgovor da Agencija ne može komunicirati podatke izvan onoga što je objavljeno u Godišnjem izvješću.

⁸⁹ čl. 3. st. 1. Odluke o postupku odobravanja metodologije

Podatke o prosječnom iznosu osiguranih depozita kreditne institucije dostavljaju Agenciji mjesečno i to najkasnije 10 dana nakon zadnjeg dana prethodnog mjeseca, dok podatke na temelju kojih Agencija izračunava stupanj rizičnosti kreditne institucije dostavlja HNB najkasnije do 15. svibnja za prethodnu godinu.⁹⁰ Rok za plaćanje premije je 15 dana od dostave računa.

Uz redovitu premiju u određenim situacijama Agencija može svim kreditnim institucijama članicama sustava naložiti plaćanje izvanredne premije. Izvanredna premija se plaća ako nastupi osigurani slučaj, a sredstva u Osnovnom niti u Dodatnom fondu nisu dovoljna za isplatu obeštećenja deponentima. Maksimalna visina takve premije određena je u iznosu 0,5% osiguranih depozita svih članica sustava u kalendarskoj godini. ZSOD u čl. 22. st. 15. ne određuje o kojoj kalendarskoj godini se radi, no za pretpostaviti je da se misli na kalendarsku godinu koja prethodi godini u kojoj je nastupio osigurani slučaj. Uz prethodnu suglasnost HNB-a, u iznimnim okolnostima, Agencija može naložiti plaćanje izvanredne premije koja premašuje navedeni iznos od 0,5% osiguranih depozita. Ako bi plaćanje izvanredne premije ugrozilo likvidnost⁹¹ ili solventnost⁹² kreditne institucije, HNB može djelomično ili u cijelosti odgoditi obvezu plaćanja izvanredne premije toj kreditnoj instituciji najduže na rok od 6 mjeseci, uz mogućnost produženja u iznimnim slučajevima. ZSOD ne propisuje razdoblje plaćanja izvanredne premije što znači da ta obveza postoji sve dok se ne prikupe potrebna sredstva za isplatu obeštećenja, a plaćanje se vrši sukladno pozivu i u roku koji određuje Agencija.

5.3.3. *Korištenje sredstava Fonda osiguranja depozita*

Kako je već navedeno, Fond osiguranja depozita sastoji se od Osnovnog fonda čije je ustanovljavanje obvezno prema odredbama DGSD-a te Dodatnog fonda koji služi kao podrška ostvarenju funkcija Osnovnog fonda i čije ustanovljavanje nije obvezno prema europskim pravnim izvorima, već predstavlja autonomni institut hrvatskog prava.

Sredstva Osnovnog fonda smiju se koristiti isključivo u svrhu isplate obeštećenja deponentima kada nastupi osigurani slučaj.⁹³ Sredstva Osnovnog fonda smiju se ulagati, ali isključivo u niskorizičnu imovinu na način koji ograničava rizik gubitka s ciljem očuvanja vrijednosti imovine fonda. Niskorizična imovina je sukladno odredbi čl. 2. st. 1. t. 14. DGSD

⁹⁰ čl. 22. st. 6. i 9. ZSOD

⁹¹ Likvidnost je sposobnost pravodobnog ispunjavanja dospjelih novčanih obveza (čl. 3. st. 1. t. 6. ZFPPN)

⁹² Solventnost je trajnija sposobnost ispunjavanja novčanih obveza (čl. 3. st. 1. t. 7. ZFPPN)

⁹³ čl. 16. st. 1. ZSOD

definirana prvim dvjema stavkama tablice iz čl. 336. Uredbe o bonitetnim zahtjevima (*bilj.* 68), a čine ju niskorizični dužnički vrijednosni papiri.

Nasuprot tome, sredstvima Dodatnog fonda dozvoljeno je puno slobodnije raspolagati, u čemu se ogleda mješovita narav hrvatskog sustava osiguranja depozita.⁹⁴ Iako se sredstva Osnovnog fonda koriste isključivo za obeštećenje deponenata, sredstva Dodatnog fonda mogu se koristiti i kao podrška financiranju sanacije banaka sukladno posebnom zakonu te općenito za poduzimanje mjera kojima se smanjuje rizik nastupanja osiguranog slučaja. Da bi poduzimanje tih mjera bilo dopušteno one moraju za sustav predstavljati manji trošak nego bi predstavljalo obeštećenje deponenata.⁹⁵ Sredstva Dodatnog fonda prvenstveno služe za namirenje sredstava Osnovnog fonda ako njegova razina sredstava padne ispod propisane ciljane razine. Ona se mogu i pozajmljivati sustavima osiguranja depozita drugih država članica EU, o čemu je već bilo riječi. Također, ona se koriste za podmirivanje troškova koji nastanu u postupku obeštećenja deponenata, otplatu zajmova koji su uzeti ako Osnovni fond nije raspolagao dovoljnim sredstvima za obeštećenje deponenata, plaćanje kamata, kao podrška financiranju sanacije i prisilne likvidacije kreditnih institucija prema posebnim zakonima te financiranje poslovanja Agencije u vezi s upravljanjem sustavom osiguranja depozita.⁹⁶ Posebno važna zadaća Dodatnog fonda je poduzimanje mjera za smanjenje rizika nastupanja osiguranog slučaja koje imaju za cilj povećanje likvidnosti i solventnosti kreditnih institucija koje posluju s poteškoćama. Maksimalan iznos pomoći koji takva kreditna institucija može primiti ne može biti veći od 50% ukupnog iznosa njezinih osiguranih depozita, prema posljednjem izvješću o stanju depozita za prethodni mjesec prije podnošenja zahtjeva.⁹⁷ Tim ograničenjem osigurava se financijska stabilnost sustava osiguranja depozita.⁹⁸ Mjere koje se mogu poduzeti su ulaganje u dopunski kapital, upisivanje i uplata novih dionica, otkup imovine te izdavanje jamstava. Mjere nije dopušteno poduzimati ako je nad kreditnom institucijom već otvoren postupak sanacije ili ako se ne uspije dokazati da će njihova primjena osigurati pristup osiguranim depozitima deponentima te kreditne institucije. Poduzimanje mjera se odobrava na zahtjev kreditne institucije koja ima poteškoća u poslovanju, uz prethodno mišljenje HNB-a, o čemu Agencija donosi odluku kojom se detaljno definiraju sve obveze kreditne institucije.⁹⁹

⁹⁴ Markovinović, Hrvoje. Osiguranje depozita – uređenje de lege lata i perspektive. *op cit.*, str. 800.

⁹⁵ *ibid.*

⁹⁶ čl. 16. st. 2. ZSOD

⁹⁷ čl. 17. st. 6. ZSOD

⁹⁸ Markovinović, Hrvoje. Osiguranje depozita – uređenje de lege lata i perspektive. *op cit.*, str. 800.

⁹⁹ Protiv te odluke nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor (čl. 17. st. 9. ZSOD) u roku 30 dana od njezine dostave (čl. 24. st. 1. ZUS).

5.4. OSIGURANI I ISKLJUČENI DEPOZITI

5.4.1. Deponenti

S vremenom se personalni obuhvat sustava osiguranja depozita širio. U početku je (do kraja 2009. godine) sustav osiguravao samo depozite fizičkih osoba. Od 2010. godine do lipnja 2015. godine taj obuhvat se širi na male poduzetnike i neprofitne institucije, a od srpnja 2015. obuhvaća i trgovačka društva te jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.¹⁰⁰ Danas su sustavom osiguranja depozita obuhvaćeni depoziti fizičkih osoba, trgovačkih društava, neprofitnih institucija te jedinica lokalne i područne (regionalne samouprave) čiji proračun za prethodnu godinu prije godine u kojoj je nastupio osigurani slučaj ne prelazi 500.000 eura.¹⁰¹ To je informacija dobivena od Agencije, no ZSOD ne definira deponenta na taj način. ZSOD koristi generalnu klauzulu s isključenjima, tako da je deponent svaki imatelj depozita osim onih čiji su depoziti odredbama ZSOD-a isključeni od prava na osiguranje. Tako su od prava na osiguranje depozita primjerice isključena javnopravna tijela, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave čiji proračun prelazi 500.000 eura, kreditne institucije, investicijska društva, društva za osiguranje i reosiguranje, članovi uprave i nadzornog odbora kreditne institucije, pod određenim uvjetima dioničari kreditne institucije, itd. Ovo je samo primjerično navođenje s obzirom da ZSOD strogo gledano ne isključuje deponente od prava na osiguranje, već to radi posredno određivanjem depozita koji nisu prihvatljivi da bi bili osigurani (i prilikom tog određivanja koristi personalni kriterij – kome pripada taj depozit). Ono što je zajedničko deponentima koji su isključeni od prava da njihovi depoziti budu zaštićeni sustavom osiguranja depozita jest to što se oni nalaze u povlaštenoj poziciji – zato što raspolažu povlaštenim informacijama o poslovanju kreditne institucije (primjerice direktori), zato što su mogli utjecati na poslovanje kreditne institucije (primjerice povezana društva) ili pak zato što imaju profesionalne vještine (primjerice investicijska društva), te iz tih razloga ne zaslužuju da se sustav angažira kako bi zaštitio njihove depozite.¹⁰²

5.4.2. Depoziti

ZSOD koristi pojam „prihvatljivog depozita“ za one depozite koji uživaju zaštitu sustava osiguranja depozita. To su sva novčana sredstva koja se nađu na računima (tekućim, žiro, štednim) deponenta u kreditnoj instituciji u trenutku nastupa osiguranog slučaja, koje je kreditna institucija dužna isplatiti prema zakonskim i ugovornim uvjetima (što znači da kreditna

¹⁰⁰ HAOD. Vodič u svijet osiguranja depozita, listopad 2023., str. 4.

¹⁰¹ *ibid.*

¹⁰² Markovinović, Hrvoje. Osiguranje depozita – uređenje de lege lata i perspektive. *op cit.*, str. 805.

institucija ima pravo na prijebaj svojih tražbina, a deponentu će obeštećenje biti umanjeno za iznos tih tražbina), uključujući oročene i štedne depozite, a koja nisu zakonom isključena od prava na obeštećenje.¹⁰³ Također, depozitom se smatraju i sredstva proizašla iz „privremenih situacija“ u vezi s uobičajenim bankovnim transakcijama. To će primjerice biti sredstva koja je klijent doznačio banci u svrhu izvršenja neke usluge koja proizlazi iz poslovanja kreditne institucije, koja zbog nastupa osiguranog slučaja nije bila izvršena. Takva sredstva se u trenutku nastupa osiguranog slučaja ne nalaze na računu deponenta, ali on će ipak imati pravo na obeštećenje.¹⁰⁴ U cilju usuglašavanja s propisima o sprječavanju pranja novca od zaštite su općenito izuzeti depoziti čiji imatelji nisu identificirani odnosno koji se dokazuju financijskim instrumentima koji ne glase na ime ili pak proizlaze iz poslova u odnosu na koje su donesene pravomoćne presude za kazneno djelo pranja novca.¹⁰⁵

Ne smatraju se prihvatljivima depoziti koji su isključeni u skladu s odredbom čl. 6. st. 3. i 5. ZSOD. Neki važniji primjeri isključenih depozita su:

1. depoziti drugih kreditnih institucija koji glase na njihovo ime i vode se za njihov račun
2. depoziti financijskih institucija
3. depoziti investicijskih društava
4. depoziti javnopravnih tijela
5. depoziti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave čiji godišnji proračun prelazi 500.000 eura
6. depoziti društava za osiguranje i društava za reosiguranje
7. depoziti dobrovoljnih i obveznih mirovinskih fondova
8. depoziti vladajućih, povezanih ili ovisnih društava s kojima kreditna institucija čini koncern¹⁰⁶
9. depoziti članova uprave i nadzornog odbora koji su te dužnosti obavljali na dan nastupanja osiguranog slučaja ili u razdoblju 12 mjeseci koje prethodi nastupanju osiguranog slučaja
10. depoziti dioničara koji zajedno s članovima uže obitelji sudjeluju s najmanje 5% u temeljnom kapitalu za prethodne 3 godine
11. depoziti koji su nastali nakon što je HNB kreditnoj instituciji oduzeo odobrenje za rad

¹⁰³ čl. 4. st. 1. t. 13. ZSOD

¹⁰⁴ Markovinović, Hrvoje. Osiguranje depozita – uređenje de lege lata i perspektive. *op cit.*, str. 802.

¹⁰⁵ čl. 4. st. 1. t. 13., čl. 6. st. 3. t. 10-11. ZSOD

¹⁰⁶ Koncern je skup dvaju ili više društava objedinjenih jedinstvenim, odnosno zajedničkim vođenjem. (prema Bilić, Antun; Petrović, Siniša. Učinkovito upravljanje u koncernu. Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, 39 (2018.), 4, str. 1628.)

Poseban slučaj predstavljaju povjerenički računi, odnosno računi koji se vode u ime deponenta, a za račun neke druge osobe. To će biti primjerice u slučaju kada investicijsko društvo koje bi bilo isključeno od prava na obeštećenje sukladno čl. 6. st. 3. t. 7. ZSOD drži kod kreditne institucije depozit u svoje ime, ali za račun ulagatelja. Postavlja se pitanje tko je od njih tada deponent u smislu ZSOD-a. U takvim slučajevima pravo na zaštitu utvrđuje se u odnosu na osobu za čiji račun se vodi povjerenički račun, pod uvjetom da je takav odnos izričito ugovoren te da je identitet stranaka tog odnosa utvrđen odnosno da ga je bilo moguće utvrditi prije trenutka nastupanja osiguranog slučaja.¹⁰⁷ S obzirom da se pravo na obeštećenje određuje u odnosu na pojedinog deponenta, također poseban slučaj predstavljaju zajednički računi i drugi slučajevi kada se više deponenata javlja u nekoj vrsti pravne zajednice. Ti slučajevi riješeni su pomoću pojma pravne osobnosti. Ako deponent ima zasebnu pravnu osobnost, ima i svoje vlastito pravo na obeštećenje. Ako se pak više deponenata spram depozita pojavljuje u nekoj vrsti pravne zajednice koja nema pravnu osobnost, kao primjerice ortaštvo, nasljednička ili suvlasnička zajednica, svi oni smatraju se jednim deponentom¹⁰⁸. To pitanje postavlja se i kod obrta i obavljanja samostalnih djelatnosti. S obzirom da obrt ne predstavlja posebnu pravnu osobu, depoziti koji su položeni kod kreditne institucije po osnovi obavljanja obrta smatraju se depozitima obrtnika. Na primjer, osoba obavlja ugostiteljsku djelatnost kao obrtnik i njegov ugostiteljski obrt je imatelj depozita u visini od 70.000 eura, no uz to ta fizička osoba na osobnom štednom računu drži iznos od 50.000 eura. Ako nastupi osigurani slučaj, ti iznosi se zbrajaju i osoba neće biti u cijelosti obeštećena jer zbroj njezinih depozita prelazi maksimalnu razinu pokrića propisanu ZSOD-om¹⁰⁹. Po istoj logici ukoliko bi u istoj kreditnoj instituciji depozit držao direktor trgovačkog društva na svojem osobnom računu u visini od 50.000 eura te se dodatnih 70.000 eura nalazi na poslovnom računu trgovačkog društva čiji je on direktor, depoziti će biti u cijelosti obeštećeni jer su direktor i trgovačko društvo različiti pravni subjekti. Ako bi roditelji i maloljetna djeca u istoj kreditnoj instituciji držali depozite, svaki od njih će imati odvojeno pravo na obeštećenje. To vrijedi i kada više osoba drži depozit na zajedničkom računu s time da se svakom deponentu pribraja udio sredstava koji mu pripada s tog računa prema njihovom međusobnom odnosu, a ako nije drugačije ugovoreno sredstva se dijele na jednake dijelove.¹¹⁰ Poseban slučaj predstavlja i postojanje založnog prava na osiguranom depozitu te je propisano da tada Agencija obeštećenje vrši založnom dužniku (deponentu), a ne

¹⁰⁷ čl. 6. st. 6. ZSOD

¹⁰⁸ čl. 7. st. 2. ZSOD

¹⁰⁹ čl. 7. st. 6. ZSOD

¹¹⁰ čl. st. 1. ZSOD; Markovinović, Hrvoje. Osiguranje depozita – uređenje de lege lata i perspektive. *op cit.*, str. 804.

izravno založnom vjerovniku s time da založno pravo nastavlja teretiti iznos isplaćen na ime obeštećenja.¹¹¹

Visina pokrića depozita značajno je rasla s vremenom. U početku su depoziti bili osigurani do iznosa od 30.000 kuna, odnosno do iznosa od 50.000 kuna, ali s učešćem deponenta s obzirom da je država obeštećivala 75% iznosa koji je prelazio prag od 30.000 kuna. U srpnju 1998. godine iznos obeštećenja povećan je na 100.000 kuna, a u studenom 2008. kao odgovor na globalnu financijsku krizu izvršeno je dodatno povećanje na 400.000 kuna.¹¹² Pristupanjem RH u EU u srpnju 2013. maksimalni iznos obeštećenja usklađen je s europskim normama i od tada iznosi 100.000 eura u kunsjoj protuvrijednosti, a uvođenjem eura kao službene valute u RH 1. siječnja 2023. te usvajanjem izmjena ZSOD-a 2022. godine ukinuto je preračunavanje¹¹³.

Danas su maksimalne razine pokrića određene DGSD-om u jedinstvenim iznosima u svim državama EU kako ne bi dolazilo do odljeva depozita iz jedne u drugu državu članicu gdje bi deponenti imali pravo na veće obeštećenje, a što je bio slučaj u prošlosti. Maksimalna razina pokrića određena je u odnosu na zbroj svih depozita jednog deponenta, uključujući i kamatu, koje je imao pri kreditnoj instituciji u trenutku nastupa osiguranog slučaja, neovisno o valuti i lokaciji unutar EU¹¹⁴. Tako dobiven iznos umanjuje se za sva potraživanja koje kreditna institucija ima prema deponentu, a koja su dospjela najkasnije na dan nastupanja osiguranog slučaja. Kreditna institucija mora deponente obavijestiti o navedenom načinu obračunavanja već prilikom sklapanja ugovora kojim deponent ulazi u poslovni odnos s kreditnom institucijom, kao dio obveze informiranja deponentata. Maksimalne razine pokrića danas su određene kako slijedi:

1. 100.000 EUR za depozite općenito
2. 30.000 EUR za depozite koji predstavljaju privremeni visoki saldo

Maksimalna ukupna razina pokrića iznosi 130.000 eura kao zbroj pokrića za depozite općenito i pokrića za depozite koji predstavljaju privremeni visoki saldo. Privremeni visoki saldo (dalje: PVS) je posebna kategorija depozita koja je uvedena u srpnju 2015. godine¹¹⁵ kao instrument dodatne socijalne zaštite fizičkih osoba.¹¹⁶ Depoziti koji predstavljaju PVS su oni koji se odnose na:

¹¹¹ čl. 7. st. 5. ZSOD

¹¹² Markovinović, Hrvoje. Osiguranje depozita – uređenje de lege lata i perspektive. *op cit.*, str. 788.

¹¹³ HAOD. Vodič u svijet osiguranja depozita, *op. cit.*, str. 4.

¹¹⁴ čl. 9. st. 1. ZSOD

¹¹⁵ čl. 7. st. 2. Zakona o osiguranju depozita (NN 82/15)

¹¹⁶ HAOD. Vodič u svijet osiguranja depozita, *op. cit.*, str. 6.

1. prodaju nekretnine u kojoj je deponent imao prebivalište ili boravište
2. transakcije vezane uz invaliditet, bolest, smrt, otpuštanje, umirovljenje, sklapanje braka ili razvod
3. isplatu naknade iz osiguranja, odštete žrtvama kaznenih djela i odštete žrtvama pravosudnih pogrešaka

Zaštita takvih depozita je vremenski ograničena rokom od 3 mjeseca od trenutka njihovog knjiženja, odnosno od trenutka kada se njima moglo raspolagati.

5.5. POSTUPAK OBEŠTEĆENJA

U trenutku kada nastupi osigurani slučaj nadležna tijela započinju s provedbom radnji kojima se pokreće postupak obeštećenja deponenata. Već je dana definicija osiguranog slučaja pa će se nadovezati na nju. Osigurani slučaj nastupa kada HNB donese rješenje o nedostupnosti depozita, a to je dužna učiniti po službenoj dužnosti kada ocijeni da zbog financijske situacije u kojoj se nalazi kreditna institucija nije u mogućnosti isplatiti dospjeli depozit, niti je izgledno da će to biti u stanju učiniti¹¹⁷. To rješenje HNB je dužna donijeti u najkraćem mogućem roku, a najkasnije u roku 5 radnih dana od saznanja da kreditna institucija nije isplatila depozite za koje su deponenti zatražili isplatu. HNB rješenje bez odgode dostavlja Agenciji, ESB-u i drugim nadležnim tijelima te ga objavljuje u Narodnim novinama. Ako dođe do promjene okolnosti, HNB je dužna ukinuti doneseno rješenje o nedostupnosti depozita. Protiv rješenja o nedostupnosti depozita i rješenja o ukidanju tog rješenja žalba nije dopuštena, ali se može pokrenuti upravni spor.¹¹⁸ Osigurani slučaj također nastupa kada nadležni trgovački sud u RH ili drugo pravosudno tijelo u drugoj državi članici EU donese rješenje o otvaranju postupka prisilne likvidacije nad kreditnom institucijom sukladno odredbama ZOPL-a, odnosno primjenjivog stranog propisa, a što dovodi do onemogućavanja deponenata da ostvare pristup depozitima.¹¹⁹

Kada zaprimi obavijest o nastupu osiguranog slučaja, Agencija započinje poduzimati mjere pripreme obračuna i osigurava potrebna sredstva za obeštećenje deponenata. Agencija također na svojim internetskim stranicama i u najmanje dvjema dnevnim novinama mora bez odgode obavijestiti deponente o nastupanju osiguranog slučaja te o načinu i rokovima u kojima deponenti imaju pravo ostvariti obeštećenje, a tu obavijest je i kreditna institucija dužna dostaviti deponentima. U svrhu izrade obračuna obeštećenja kreditna institucija je dužna

¹¹⁷ čl. 19. st. 2. ZSOD

¹¹⁸ U roku 30 dana od dostave rješenja može se podnijeti tužba nadležnom upravnom sudu (čl. 24. st. 1. ZUS).

¹¹⁹ čl. 4. st. 1. t. 12. ZSOD

Agenciji dostaviti svu dokumentaciju koja je propisana Pravilnikom o obvezama kreditne institucije u odnosu na sustav osiguranja depozita (NN 75/21) (dalje: Pravilnik o obvezama kreditne institucije). Sumarno navedeno to su: identifikacijski podaci o deponentu, podaci o vrsti deponenta, njegovom državljanstvu, visini glavnice, obračunatim kamata, datumu obračuna kamata i valuti depozita na dan nastupa osiguranog slučaja¹²⁰. Te podatke kreditna institucija dužna je dostaviti Agenciji najkasnije u roku 5 radnih dana od nastupanja osiguranog slučaja.¹²¹ Agencija ne vrši samostalno isplatu deponentima, već posredstvom isplatne banke.¹²²

Za ostvarivanje prava na obeštećenje vezano za depozite koji predstavljaju PVS propisana su posebna pravila. Nadzorni odbor Agencije je sukladno ovlasti iz čl. 8. st. 3. ZSOD usvojio 13. srpnja 2022. Pravilnik o načinu dokazivanja kriterija za utvrđivanje depozita koji predstavljaju privremeni visoki saldo (dalje: Pravilnik o PVS-u). Njime je određen popis isprava koje su podobne za dokazivanje okolnosti da depozit predstavlja PVS te postupak ostvarivanja prava. Agencija postupa isključivo na pisani zahtjev deponenta koji mora biti dostavljen na propisanom obrascu, a podnosi se osobno ili na temelju specijalne punomoći koja ne smije biti starija od 30 dana.¹²³ Isprave koje se dostavljaju Agenciji moraju biti u izvorniku ili ovjerenoj preslici, na hrvatskom jeziku ili prevedene na hrvatski od strane ovlaštenog sudskog tumača. Zahtjev se podnosi isključivo preporučenom pošiljkom.¹²⁴

Obračun i stavljanje sredstava obeštećenja na raspolaganje deponentima mora se izvršiti u roku 7 radnih dana od dana nastupanja osiguranog slučaja. Taj rok vrijedi od 1. siječnja 2024. godine nakon isteka prijelaznog razdoblja koje je bilo propisano DGSD-om, a kojim se kroz godine postepeno smanjivao rok obeštećenja sa 20 radnih dana, na 15, pa na 10 i konačno 7 radnih dana.¹²⁵ Od tog roka postoje izuzeci. Rok se može produžiti u slučaju kada postoji spor o tome ima li deponent pravo na obeštećenje ili ako je depozit predmet sudskog spora, ako depozit predstavlja PVS, ako je na depozitu određena mjera ograničenja raspolaganja te ako se depozit isplaćuje putem sustava osiguranja druge države članice EU. ZSOD-om nije određeno na koliko dugo se u tim slučajevima rok može produžiti, što je problematično primjerice u slučaju PVS-a koji upravo služi dodatnoj zaštiti socijalnih interesa građana. Treba napomenuti kako je postupak obeštećenja upravni postupak¹²⁶, te podredno uređen odredbama Zakona o

¹²⁰ Prilog 4. Pravilnika o obvezama kreditne institucije

¹²¹ čl. 9. st. 2. Pravilnika o obvezama kreditne institucije

¹²² HAOD. Vodič u svijet osiguranja depozita, *op. cit.*, str. 4.

¹²³ čl. 4. Pravilnika o PVS-u

¹²⁴ čl. 5. st. 4. Pravilnika o PVS-u

¹²⁵ Tau, Nicolae; Cernabilschi, Diana. Visions Of The European Union Directive On Deposit Guarantee Schemes. *op. cit.*, str. 48.

¹²⁶ čl. 21. st. 4. ZSOD

općem upravnom postupku (NN 47/09, 110/21) (dalje: ZUP) i odredbama Zakona u upravnim sporovima (NN 20/10, 143/12, 152/14, 94/16, 29/17, 110/21) (dalje: ZUS). Stoga na te postupke svakako treba primijeniti opće načelo upravnog postupka o dužnosti postupanja javnopravnih tijela u razumnom roku.¹²⁷ Također, mogućnost produženja roka predviđena je za obeštećenje depozita u slučaju povjereničkih računa, ali je tada rok za isplatu obeštećenja ograničen na 90 dana. U slučajevima kada se u vezi depozita vodi kazneni postupak za kazneno djelo pranja novca ili kada su u 3 mjeseca koja prethode nastupanju osiguranog slučaja nezakonitim postupanjem deponenti pokušali ostvariti pravo na obeštećenje koje im ne pripada počinjenjem kaznenog djela zloupotrebe povlaštene informacije, pogodovanja vjerovnika ili zloupotrebe položaja i ovlasti, Agencija će uskratiti isplatu obeštećenja do dovršetka kaznenog postupka.¹²⁸

Deponent koji nije zadovoljan s iznosom obeštećenja podnosi Agenciji prigovor u upravnom postupku¹²⁹ i to u roku 15 dana od dostave obračuna obeštećenja sukladno odredbi čl. 122. st. 2. ZUP o čijoj osnovanosti je direktor Agencije dužan donijeti rješenje u roku 8 dana od dana izjavljivanja prigovora, sukladno odredbi čl. 122. st. 3. ZUP. Odredbom čl. 6. st. 6. Pravilnika o obvezama Hrvatske agencije za osiguranje depozita (NN 75/21) određeno je da protiv rješenja direktora Agencije nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor¹³⁰. Utoliko je hrvatski sustav osiguranja depozita ustrojen kao sustav uz pravnu zaštitu. Obveza isplate obeštećenja zastarijeva istekom roka od 3 godine od dana objave nastupanja osiguranog slučaja na internetskim stranicama Agencije, odnosno objave te informacije u dnevnim novinama.¹³¹ Iako to zakonom nije određeno, trebalo bi uzeti da zastarni rok počinje teći od onoga događaja koji je kasnije nastupio s obzirom da se tek od tada može smatrati da su deponenti bili primjereno informirani o nastupanju osiguranog slučaja. Pravo na obeštećenje je *inter vivos* neprenosivo, ali nasljeđivo pravo.¹³²

Kada Agencija izvrši isplatu obeštećenja deponentima, na nju u ime i za račun Fonda osiguranja depozita prelaze tražbine deponentata zajedno sa svim sporednim pravima prema kreditnoj instituciji u visini isplaćenog obeštećenja¹³³, što predstavlja slučaj zakonske subrogacije. Te je tražbine Agencija ovlaštena ostvarivati u postupku prisilne likvidacije, odnosno preostala novčana sredstva kreditne institucije u prisilnoj likvidaciji koriste se za

¹²⁷ Šikić, Marko. Pravo na suđenje u razumnom roku u postupcima pred Upravnim sudom Republike Hrvatske. Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, 30 (2009.), 1, str. 334.

¹²⁸ čl. 21. st. 5-6. ZSOD

¹²⁹ čl. 21. st. 4. ZSOD

¹³⁰ U roku 30 dana od dostave rješenja može se podnijeti tužba nadležnom upravnom sudu (čl. 24. st. 1. ZUS).

¹³¹ čl. 6. st. 7. ZSOD

¹³² čl. 6. st. 8. ZSOD

¹³³ čl. 21. st. 7. ZSOD

financiranje sustava osiguranja depozita u svrhu isplate obeštećenja sukladno odredbi čl. 30. st. 6. ZOPL. Takvo rješenje predstavlja element *ex post* sustava osiguranja depozita. Treba napomenuti da deponenti ne gube pravo na depozite koji prelaze maksimalne osigurane iznose određene ZSOD-om, no njih će morati prijaviti kao tražbine i ostvarivati ih u postupku prisilne likvidacije sukladno odredbama ZOPL-a.

Postupak obeštećenja vodi se na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu, ali postoji mogućnost da se, uz suglasnost Agencije, koristi engleski jezik.

6. SUSTAV OSIGURANJA DEPOZITA U BROJKAMA

Od svojeg osnutka hrvatski sustav osiguranja depozita obeštetio je 134 tisuće deponenata 30 kreditnih institucija u ukupnom iznosu od 719,2 milijuna eura (svi iznosi se navode u eurima preračunato po fiksnom tečaju konverzije pa i za isplate koje su izvršene u kunama). Najveće obeštećenje u povijesti hrvatskog sustava osiguranja depozita isplaćeno je 1999. godine deponentima Glumine banke d.d. Zagreb u ukupnom iznosu od 180 milijuna eura.

Danas u RH ukupno posluje 21 kreditna institucija, od čega 20 banaka i 1 stambena štedionica. Od tih kreditnih institucija čak 11 je u većinskom stranom vlasništvu. Analiza imovine kreditnih institucija pokazuje kako je čak 88,8% imovine svih kreditnih institucija koje posluju RH u stranom vlasništvu. Fond osiguranja depozita je na dan 31. prosinca 2022. raspolagao sa sredstvima u iznosu 807,6 milijuna eura. Istovremeno, svi osigurani depoziti u RH iznosili su 34,6 milijardi eura. Stoga je pokrivenost depozita iznosila 2,4% što je ispod ciljane razine Fonda od 1+1,5% osiguranih depozita.¹³⁴ Iz tog razloga je bila aktivirana obveza uplate premija. Od ukupnog iznosa depozita fizičkih osoba, njih 88,4% je bilo osigurano. Noviji podaci o stanju hrvatskog sustava osiguranja depozita na dan 31. prosinca 2023. dostupni su samo sumarno, pa ću ih na taj način izložiti¹³⁵. Krajem 2023. godine u kreditnim institucijama u RH bilo je položeno 63,2 milijarde eura depozita, od čega je 36 milijardi eura bilo osigurano što znači da je od ukupnog iznosa depozita njih 57% bilo osigurano. Od ukupno osiguranih depozita čak 31,8 milijardi eura otpada na depozite fizičkih osoba (88,3%), 3,9 milijardi eura na depozite trgovačkih društava (10,8%) te 0,3 milijardi eura na depozite neprofitnih organizacija i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (0,8%).

¹³⁴ Navedeni podaci temelje se na Godišnjem izvješću Agencije za 2022. godinu, s obzirom da je zamolba za pružanjem informaciju za 2023. godinu odbijena od strane Agencije.

¹³⁵ HAOD. Statistika, <https://www.haod.hr/statistika/> (1.3.2024)

7. ZAKLJUČAK

Sustavi osiguranja depozita esencijalni su element stabilnosti financijskih sustava diljem svijeta. Neovisno na koji način su ustrojani, svima je prvenstveni cilj očuvanje stabilnosti financijskih sustava u kriznim vremenima kada postoji opasnost da masovnim povlačenjem depozita iz financijskih institucija dođe do domino-efekta prelijevanja nelikvidnosti na cijeli sustav. Podredno, zadaća sustava osiguranja depozita jest zaštita interesa deponenata, i to prvenstveno građana, koji kao laici niti mogu niti trebaju prilikom ulaska u poslovne odnose s kreditnim institucijama procjenjivati sve aspekte rizika u koje se time upuštaju. Tu zadaću umjesto njih na sebe preuzima država, koja strogom regulativom sudionike financijskog tržišta pokušava privesti sve višim standardima odgovornosti u njihovom poslovanju. Tome kao poticaj služe greške iz povijesti iz kojih se na opipljivim posljedicama uči i stvaraju nova rješenja u nadi da te greške neće biti ponovljene u budućnosti. Svaka nova financijska kriza tako predstavlja priliku da se testira kvaliteta zakonodavnih rješenja koja su usvojena na temelju iskustava stečenih u nekim prošlim krizama. Tako je bilo i nakon Velike depresije, i nakon financijske krize 1980-ih godina te u konačnici nakon posljednje globalne financijske krize 2007. godine.

Europski sustavi osiguranja depozita danas su maksimalno harmonizirani, ali ne i unificirani, te stoga još postoji značajan prostor za unaprjeđenje i izgradnju zajedničkog europskog sustava osiguranja depozita, koji je samo jedan od triju stupova Europske bankovne unije – sustava čija je zadaća osigurati stabilnost bankarskog sustava Europske unije. Hrvatski sustav osiguranja depozita danas je u potpunosti usklađen s europskim pravnim okvirom, a neka rješenja propisana domaćim zakonodavstvom i nadmašuju minimalne standarde koji su propisani europskim normama. Hrvatski sustav osiguranja depozita danas je obvezan, zakonom ustanovljen, izravan, monopolski, pretežito *ex ante* sustav, s diferenciranim premijama, bez učešća deponenata i uz pravo na pravnu zaštitu.

No s obzirom na tendenciju unifikacije na europskoj razini pitanje je koliko ćemo dugo još govoriti o hrvatskom sustavu, a kada će ga zamijeni zajednički europski sustav osiguranja depozita. To ostaje otvoreno pitanje s obzirom da je novi zajednički europski sustav trebao biti formiran upravo u godini pisanja ovog rada, no za sada nema naznaka da će se to dogoditi. U svakom slučaju, ono što se za sada sa sigurnošću može reći je da hrvatski sustav osiguranja depozita koji postoji već tri desetljeća s vremenom postaje sve kvalitetniji i uspješno ostvaruje svrhu radi koje je osnovan – a to je osiguranje stabilnosti financijskog sustava i zaštita interesa deponenata.

LITERATURA

STRUČNI ČLANCI

1. Markovinović, Hrvoje. Osiguranje depozita – uređenje de lege lata i perspektive. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 61 (2011.), 2, str. 785-819.
2. Maté, Martina. Osiguranje depozita i utjecaj na financijski sustav. Oeconomica Jadertina, 8 (2018.), 2
3. Demirguc-Kunt, Asli; Kane, Edward; Laeven, Luc. Determinants of deposit-insurance adoption and design. Policy Research Working Paper Series from The World Bank, 3849 (2006.)
4. Rowell, David; Connelly, Luke. A history of the term „moral hazard”. Journal of Risk and Insurance, 79 (2012.), 4, str. 1051-1075.
5. Tau, Nicolae; Cernabilschi, Diana. Visions Of The European Union Directive On Deposit Guarantee Schemes. ECONOMY AND SOCIOLOGY: Theoretical and Scientifical Journal, (2015.), 2, str. 45-49.
6. Knepka, Tomasz. Towards a European Deposit Guarantee Scheme. University of Gdansk, Faculty of Law and Administration, (2017.)
7. Šikić, Marko. Pravo na suđenje u razumnom roku u postupcima pred Upravnim sudom Republike Hrvatske. Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, 30 (2009.), 1, str. 333-372.
8. Bilić, Antun; Petrović, Siniša. Učinkovito upravljanje u koncernu. Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, 39 (2018.), 4, str. 1627-1651.

EUROPSKI PRAVNI IZVORI

1. Direktiva 2014/49/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o sustavima osiguranja depozita (SL L 173, 12.6.2014.)
2. Uredba (EU) br. 575/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva i o izmjeni Uredbe (EU) br. 648/2012 (SL L 176, 27.6.2013.)

ZAKONI

1. Zakon o sustavu osiguranja depozita (NN 146/20, 119/22)
2. Zakon o prisilnoj likvidaciji kreditnih institucija (NN 146/20)
3. Zakon o osiguranju depozita (NN 82/15)
4. Zakon o Državnoj agenciji za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (NN 44/94, 79/98, 19/99, 35/00, 60/04, 12/12, 15/13)
5. Zakon o kreditnim institucijama (NN 159/13, 19/15, 102/15, 15/18, 70/19, 47/20, 146/20, 151/22)
6. Zakon o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23)
7. Zakon o vijeću za financijsku stabilnost (NN 159/13)
8. Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi (NN 108/12, 144/12, 81/13, 112/13, 71/15, 78/15, 114/22)
9. Zakon o općem upravnom postupku (NN 47/09, 110/21)
10. Zakon o upravnim sporovima (NN 20/10, 143/12, 152/14, 94/16, 29/17, 110/21)
11. Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (NN 99/99, 29/02, 49/02)

PODZAKONSKI AKTI

1. Statut Hrvatske agencije za osiguranje depozita (usvojen 5.7.2021.)
2. Pravilnik o obvezama Hrvatske agencije za osiguranje depozita (NN 75/21)
3. Pravilnik o načinu dokazivanja kriterija za utvrđivanje depozita koji predstavljaju privremeni visoki saldo (usvojen 13.7.2022.)
4. Pravilnik o postupku pristupanja u sustav osiguranja depozita (usvojen 21.12.2022.)
5. Pravilnik o postupku razmjene informacija između Hrvatske agencije za osiguranje depozita i sustava osiguranja depozita matične države članice (usvojen 13.7.2022.)
6. Pravilnik o obvezama kreditne institucije u odnosu na sustav osiguranja depozita (NN 75/21)
7. Poslovnik o radu Nadzornog odbora Hrvatske agencije za osiguranje depozita (usvojen 21.12.2022.)
8. Metodologija za izračun stupnja rizičnosti za potrebe izračuna premija za osiguranje depozita (12/2021)

SMJERNICE

1. IADI. Funding of deposit Insurance Systems, Guidance Paper, (2009.)
2. Banco de España. Guidelines on payment commitments under Directive 2014/49/EU on deposit guarantee scheme, (2015.)
3. Smjernice o sporazumima o suradnji između sustava osiguranja depozita u okviru Direktive 2014/49/EU (EBA/GL/2016/02)

INTERNETSKE STRANICE

1. <https://www.haod.hr/>
2. <https://www.iadi.org/>
3. <https://www.hnb.hr/>

IZVJEŠĆA

1. Godišnje izvješće o sustavu osiguranja depozita i radu Hrvatske agencije za osiguranje depozita za 2022. godinu

OSTALO

1. HAOD. Vodič u svijet osiguranja depozita, listopad 2023.

SAŽETAK

U diplomskom radu obrađen je sustav osiguranja depozita kako je implementiran u Republici Hrvatskoj, s osvrtom na povijesni aspekt, teorijsku klasifikaciju različitih sustava osiguranja depozita, uređenje na razini EU te važnost sustava osiguranja depozita za stabilnost cjelokupnog financijskog sustava. Prikazan je put razvoja hrvatskog sustava osiguranja depozita od njegovog osnutka do trenutnog pozitivnopravnog uređenja. Obrađene su odredbe Zakona o sustavu osiguranja depozita kojim se u domaće zakonodavstvo prenose odredbe Direktive 2014/49/EU koja čini temelj harmonizacije sustava osiguranja depozita u državama članicama EU. Zaključno su izneseni službeni statistički podaci u svrhu prikaza stvarnog stanja hrvatskog sustava osiguranja depozita.

Ključne riječi: sustav osiguranja depozita, osiguranje depozita, kreditne institucije, depozit, deponent

ABSTRACT

This master's thesis covers the deposit insurance system (deposit guarantee scheme) as being implemented in the Republic of Croatia, with consideration of the historical aspects, theoretical classification of various deposit insurance systems, regulation thereof at the EU level and the importance of deposit insurance for the stability of the entire financial system. It shows the Croatian deposit guarantee scheme development as from its introduction up to the current legislation. It covers the provisions of the Deposit Guarantee Scheme Act by which the provisions of EU Directive 2014/49 are transposed to the domestic legislation, and which Directive represents the basis for harmonisation of the deposit insurance systems in the EU member states. Finally, it brings out the official statistic data for the purpose of presenting the actual state of Croatian deposit insurance system.

Keywords: deposit guarantee scheme, deposit insurance, credit institutions, deposit, depositor